

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 22 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Зустріч Президента України В. Зеленського з Генеральним секретарем НАТО М. Рютге, президентом Європейської ради А. Коштою і президентом Європейської комісії У. фон дер Ляєн.....3

Президент В. Зеленський мав аудієнцію в Папи Римського Лева XIV.....3

Зустріч Президента України В. Зеленського і голови Ради міністрів Італії Д. Мелоні.....4

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Візити Президента В. Зеленського до Франції та Ірландії в контексті дипломатичних зусиль із встановлення миру.....5

Потіха А.

Переговори щодо плану припинення війни в Україні: перебіг і перспективи.....12

Закіров М. Засідання міністрів іноземних справ НАТО в Брюсселі: результати і перспективи	19
--	----

Економічний ракурс

Кулицький С. Фармацевтична галузь і фармацевтичний ринок України за умов повномасштабної війни з Росією (Закінчення. Початок у № 21)	28
---	----

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	43
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	51
Міжнародне співробітництво в галузі науки та освіти.....	57
Нагороди і відзнаки.....	63

Коротко про головне

Зустріч Президента України В. Зеленського з Генеральним секретарем НАТО М. Рютте, президентом Європейської ради А. Коштою і президентом Європейської комісії У. фон дер Ляєн

Президент у Брюсселі провів зустріч із М. Рютте, А. Коштою та У. фон дер Ляєн і обговорив роботу над рамковим документом щодо встановлення миру та його ключові пункти.

Під час зустрічі обговорили дипломатичну роботу з американською стороною заради досягнення достойного та гарантованого миру. Україна зацікавлена в тому, щоб мирний процес залишався активним і з чітким акцентом на забезпеченні суверенітету й національних інтересів.

Сторони погодилися, що в рамковому документі має бути чітко зафіксована дата набуття Україною членства у Європейському Союзі.

Також ішлося про конкретні гарантії безпеки, які мають стати основою для довгострокової стійкості України і Європи.

Крім того, начальник Генерального штабу Збройних сил України А. Гнатів поінформував про ситуацію на полі бою: у районі Покровська та загалом по всій лінії фронту.

Окрему увагу приділили посиленню оборонних спроможностей України, серед іншого спільному виробництву оборонних засобів та розширенню ініціативи PURL. Глава Української держави подякував за внески партнерів, що загалом становлять понад 4,1 млрд дол. М. Рютте поінформував про роботу в межах PURL, ключовим пріоритетом якої є зміцнення протиповітряної оборони України (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 9.12*).

Президент В. Зеленський мав аудієнцію в Папи Римського Лева XIV

Президент України В. Зеленський мав аудієнцію в Папи Римського Лева XIV, яка відбулася в Папському палаці в Кастель-Гандольфо.

Глава Української держави подякував Його Святості за постійні молитви за Україну та українців і заклики до справедливого миру.

Президент поінформував Папу Римського про дипломатичну роботу зі США, яка спрямована на досягнення достойного й гарантованого миру. В. Зеленський закликав Його Святість продовжувати підтримку скоординованих миротворчих зусиль.

Глава держави й понтифік обговорили подальші зусилля Ватикану для повернення українських дітей, яких викрала Росія. Президент подякував Його Святості за підтримку маленьких українців і Святому Престолу – за постійну

гуманітарну допомогу та готовність розширити присутність гуманітарних місій, зокрема в прифронтових регіонах

В. Зеленський запросив Папу Римського відвідати Україну з апостольським візитом (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 9.12).

Зустріч Президента України В. Зеленського і голови Ради міністрів Італії Д. Мелоні

Оборонна та енергетична підтримка України: у Римі відбулася зустріч В. Зеленського та Д. Мелоні.

Глава держави поінформував про роботу української переговорної команди. Для України важливо сформувані єдиний європейський голос на підтримку справедливого миру та отримати гарантії безпеки, щоб російська агресія не повторилася знову.

В. Зеленський і Д. Мелоні обговорили всі аспекти актуального дипломатичного формату. Президент відзначив, що Італія – серед активних учасників пошуку дієвих ідей і визначення кроків. І Україна розраховує на подальшу підтримку.

Лідери також говорили про оборонну підтримку України, передусім про посилення ППО, та зміцнення енергетичної стійкості на тлі постійних російських ударів по енергооб'єктах. Глава Української держави подякував за пакет енергетичної допомоги, який містить необхідне обладнання, що підтримає українські сім'ї в містах і громадах, які перебувають під постійними російськими обстрілами.

Крім того, В. Зеленський і Д. Мелоні приділили увагу подальшій фінансовій підтримці України – потребам та можливим шляхам для спрямування російських заморожених активів на захист і відбудову нашої країни (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 9.12).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візити Президента В. Зеленського до Франції та Ірландії в контексті дипломатичних зусиль із встановлення миру

Президент В. Зеленський продовжує активну дипломатичну роботу, спрямовану на пошук справедливого та тривалого миру для України. У межах досягнення вказаної мети глава держави 1 грудня прибув до Парижа – лише через два тижні після попереднього візиту. У Єлисейському палаці В. Зеленський провів переговори з Президентом Франції Е. Макроном, головною темою яких став запропонований американською стороною мирний план, обговорення й узгодження якого Києвом, Вашингтоном і рядом європейських партнерів активізувалося в останні тижні. Зокрема, напередодні приїзду В. Зеленського до Парижа група українських переговорників вирушила до США для опрацювання американського плану, сформованого 23 листопада під час зустрічі з держсекретарем США М. Рубіо та іншими американськими чиновниками в Женеві. Тоді переговори призвели до скорочення початково запропонованого плану з 28 пунктів до 19-ти, однак кілька важливих питань, передусім щодо територіальних поступок, перспектив членства України в НАТО та потенційного обмеження чисельності ЗСУ, залишилися невирішеними. Водночас візит В. Зеленського до Франції відбувався в переддень поїздки спеціального представника Президента США С. Віткоффа до Москви для переговорів з В. Путіним щодо американського мирного плану.

За словами Президента України В. Зеленського, переговори з його французьким колегою Е. Макроном тривали «кілька годин». «Дуже багато деталей встигли оцінити. Найбільше уваги – перемовинам заради закінчення війни, гарантіям безпеки. Мир повинен стати дійсно надійним. Війна повинна закінчитись якнайшвидше. Від активності кожного лідера зараз багато залежить», – написав він у телеграмі, не повідомивши про ймовірні домовленості та результати переговорів.

На пресконференції після зустрічі В. Зеленський заявив, що питання територій – є найскладнішою точкою мирного процесу, і поінформував про ще два головні питання, які останніми днями обговорювалися зі США. У відповідь на питання журналіста про те, чи справді на Україну чиниться сильний тиск щодо питання територій, він зазначив: «Це – процес, він ще не закінчився. Скажу відверто, питання територіальне – найскладніше», – зазначив В. Зеленський і додав, що це питання українська та американська

делегатії обговорювали напередодні 6,5 год (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cjwy2je001lo>).

Другим важливим питанням він назвав фінансове: гроші на відновлення України із заморожених російських активів у Європі. Третє важливе питання, за словами В. Зеленського, – гарантії безпеки. «Конкретно від Сполучених Штатів Америки, конкретно від Європи», – зазначив Президент.

«Це три головні теми, магістралі і в той же самий момент тригери. І тут треба бути дуже обережними», – додав він. За його словами, нинішня версія мирного плану виглядає краще, ніж першопочаткова із 28 пунктів. Він додав, що переговори тривають і більше конкретної інформації стане відомо після зустрічі С. Віткоффа з російською стороною та консультацій українських представників з європейськими й американськими партнерами.

Під час спільної пресконференції французький Президент також окреслив головні невирішені пункти: територіальні питання, гарантії безпеки і використання заморожених російських активів (URL: <https://www.rfi.fr/uk/франція/20251201-війна-в-україні-план-миру-ще-не-фіналізований-емманюель-макрон>). «Коли ми говоримо про сталий мир, – пояснив Е. Макрон, – маємо розуміти, що в кожного повинна бути своя роль. Росія має припинити агресію, та досі жодної ознаки не подала». Натомість питання територій обговорюватиме лише Україна, зауважив він. «Наразі не існує остаточного плану щодо питань територій. Він може бути фіналізований лише Президентом Зеленським», – наголосив Е. Макрон.

Він додав, що в найближчі години до Москви вирушають американські посередники для подальших контактів з російською стороною. Але питання санкцій, заморожених активів та майбутнього європейської інтеграції України, за словами Е. Макрона, мають узгоджуватися лише за столом, де присутні ЄС і Київ. «Ми перебуваємо лише на попередньому етапі», – підкреслив він.

Президент України підтвердив, що очікує на розмову з Д. Трампом щодо «ключових питань» американського плану. «Ми сподіваємося на бесіду з Президентом США щодо непростих ключових елементів», – заявив В. Зеленський. Водночас він попередив, що будь-який дипломатичний процес не повинен створювати для Росії відчуття отримання винагороди від війни. «Ми маємо гарантувати, що Росія не сприйме жодний пункт як винагороду за її агресію», – підкреслив він у Парижі. В. Зеленський особливо наголосив на потребі на сьогодні визначити, «як довго не буде загрозою війна наступна». Зірвати угоду може Росія, яка досі так і робила, нагадав він (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_makron-zapevnyaye-scho-garantiyi-bezpeki-dlya-ukrayini-majzhe-gotovi/1237267).

За інформацією Єлисейського палацу, Е. Макрон і В. Зеленський провели спільну розмову з представником Д. Трампа С. Віткоффом та українським перемовником Р. Умеровим, які до цього вели дискусії з американськими представниками у Флориді. Крім того, два президенти паралельно

контактували з Прем'єром Великої Британії К. Стармером та рядом європейських лідерів – з Німеччини, Польщі, Італії, Норвегії, Фінляндії, Данії та Нідерландів, а також із президентами Єврокомісії та Європейської ради У. фон дер Ляєн й А. Коштою, Генсеком НАТО М. Рютте. В. Зеленський також провів розмови з кількома європейськими партнерами, зокрема вже двічі з Президентом Фінляндії А. Стуббом, який має добрі канали спілкування з Д. Трампом.

Крім зустрічі президентів, 1 грудня в Парижі відбулася також розмова міністрів закордонних справ України і Франції А. Сибіги та Ж.-Н. Барро. «Ми, як завжди, провели змістовну та важливу дискусію, зосереджену на зусиллях заради миру, ”Коаліції охочих“ і українсько-французькій оборонній співпраці. Ми скоординували кроки у європейських справах, зокрема в контексті питання ефективного використання механізму SAFE для розробки спільних проєктів з Україною, подальших внесків до ініціативи PURL НАТО та рішення щодо повного використання заморожених російських активів для підтримки України», – інформував А. Сибіга (URL: https://lb.ua/world/2025/12/01/709580_zelenskiy_pribuv_parizha.html).

Також у програмі візиту до Франції було передбачено огляд В. Зеленським виробничих потужностей французького авіакосмічного концерну “Dassault Aviation”, одного з провідних виробників бойової та транспортної авіації у Європі.

Українські експерти по-різному оцінюють головну мету візиту Президента України до Франції. Політичний експерт Т. Загородній вважає, що В. Зеленський прагнув отримати фінансову допомогу. «Європейці можуть виділити, наприклад, 4 млрд євро на рік і в Україну може приїхати 100 тис. осіб, готових воювати», – наголосив він. Українська сторона наполягає на можливості перемоги за достатнього фінансування, зауважив політичний експерт І. Чаленко. За його словами, Франція здатна забезпечити близько 3 млрд євро на рік, Німеччина – 11,5 млрд євро. Нещодавно ЄС перерахував Україні 5,9 млрд євро, але, за даними медіа, Україна просить ще 1,2 млрд євро до кінця року (URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_makron-zaprevnyaye-scho-garantiyi-bezpeki-dlya-ukrayini-majzhe-gotovi/1237267).

Гроші можуть стати слабким місцем Європи, по якому битиме Росія, застерігає І. Чаленко. «У Кремлі сподіваються і зроблять все, аби рішення по “заморожених” активах не було ухвалене ні до Різдва, як обіцяє Макрон, ні на початку наступного року», – наголосив експерт. Для Д. Трампа це стане наочною демонстрацією слабкості Європи, але хоче використати на свою користь Китай. Е. Макрон 3 грудня вирушив до Китаю та обговорював там, серед іншого, й Україну. Для Європи та України це вдала нагода показати свою чітку суб'єктність, «попри спроби виключити з напрацювання реально компромісного мирного плану», зауважив І. Чаленко.

Президент України В. Зеленський 2 грудня прибув з першим офіційним візитом до Ірландії. У поїзді його супроводжувала перша леді О. Зеленська.

Програма візиту передбачала зустрічі на найвищому рівні, а також виступ у парламенті, участь у церемонії відкриття Ірландсько-українського економічного форуму та зустріч з українською громадою.

У Дубліні Президент України В. Зеленський і перша леді О. Зеленська провели зустріч із Президентом Ірландії К. Конноллі. Глава держави подякував їй за фінансову та гуманітарну допомогу, яку Ірландія надає Україні з початку повномасштабної російської війни, зокрема за підтримку українців, які знайшли прихисток в Ірландії. К. Конноллі наголосила, що війна має завершитися чесним і тривалим миром.

Однією з головних тем обговорення під час зустрічі було повернення українських дітей, яких викрала Російська Федерація. Президент зазначив, що Україна цінує участь Ірландії в Міжнародній коаліції за повернення українських дітей та розраховує на підтримку резолюції щодо дітей, яку буде винесено на розгляд Генеральної Асамблеї ООН.

Під час зустрічі В. Зеленський і К. Конноллі говорили також про долучення Національного університету Ірландії (Корк) та Ірландського національного університету (Голвей) до Глобальної коаліції українських студій. Окрему увагу було приділено переговорному процесу щодо вступу України у Європейський Союз. Президенти обговорили можливі кроки та рішення, які дадуть змогу досягти одностайного рішення всіх держав – членів Євросоюзу. В. Зеленський подякував Ірландії за підтримку.

Крім того, говорили про:

- співпрацю в гарантуванні глобальної продовольчої безпеки;
- створення умов для реабілітації та соціалізації українських воїнів;
- будівництво укриттів в українських школах.

Президент України зустрівся також з Прем'єр-міністром Ірландії М. Мартіном. Під час зустрічі глава держави наголосив: цей перший офіційний візит Президента України до Ірландії із часу встановлення дипломатичних відносин відбувається в один з найбільш складних і водночас оптимістичних моментів. За словами В. Зеленського, нині найбільше, ніж будь-коли, є шанс завершити війну.

«Якраз тут, в Ірландії, сьогодні вранці зібралася наша делегація, яка була на зустрічах у США з командою Президента Сполучених Штатів. Є зараз 20 пунктів, які були напрацьовані в Женеві, які були доопрацьовані у Флориді. Деякі речі ще треба опрацювати – з того, що я бачив», – зазначив Президент України (URL: <https://www.president.gov.ua/news/diplomaticzni-perspektivi-ta-dvostoronnya-spivprasya-prezide-101733>).

Глава держави зазначив, що США роблять серйозні кроки, щоб закінчити війну, і спільне завдання всіх у Європі – дійсно завершити війну, а не отримати паузу в бойових діях. «Потрібен достойний мир, і щоб це дійсно відбулося, на стороні миру мають бути справді всі. Всі у Європі та всі нації, які мир цінують. Ірландія – країна нейтральна, але точно не байдужа країна. Ми вдячні. Ви допомагаєте нам, і ми цінуємо це», – наголосив В. Зеленський.

Президент України поінформував Прем'єр-міністра Ірландії та його команду про перемовини й наявні перспективи досягнення миру. Окрему увагу перемовини приділили двосторонньому порядку денному. В. Зеленський і М. Мартін затвердили «дорожню карту» партнерства між країнами щонайменше на наступні п'ять років. Також Ірландія оголосила про енергетичну допомогу на 25 млн євро, нелетальну військовому допомогу на 100 млн євро та новий пакет гуманітарної підтримки. Крім того, політики обговорили шлях України до членства у Європейському Союзі, важливість збереження санкційного тиску на Росію, позицію щодо заморожених російських активів.

М. Мартін запевнив, що Ірландія й надалі підтримуватиме Україну, і зазначив, що обидва народи мають спільні цінності, серед яких – свобода, демократія та право робити вибір. Він висловив підтримку шляху України до Євросоюзу та заявив про намір «прискорити порядок денний розширення» під час свого головування в Євросоюзі.

Президент В. Зеленський виступив у парламенті Ірландії під час свого візиту до Дубліна 2 грудня. Він, зокрема, згадав про важливість позиції Ірландії – від голосування в ООН до повідомлень у місцевих медіа, а також роль світової ірландської спільноти. «Агресор має бути притягнутий до відповідальності за скоєне. Прошу вас взяти активну участь у створенні трибуналу за цю агресію. Не просто долучитися, а просувати, працювати, наполягати на тому, що правосуддя має починатися з притягнення винуватців до відповідальності. Прошу вас продовжувати відстоювати всі форми санкцій проти Росії», – заявив він.

В. Зеленський також закликав до використання російських активів для оборони та відбудови України, а також співпраці для повернення викрадених дітей і українських в'язнів із РФ (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelensky-irlandiia-uchast-stvorennia-spectrybunalu/33611193.html>).

Під час візиту до Ірландії Президент України В. Зеленський зустрівся із представниками Університетського коледжу Дубліна, які допомагають впроваджувати методики екстреної медичної допомоги на фронті, а також з рідними ірландських військовослужбовців, які віддали життя за Україну. Про це повідомив В. Зеленський у соцмережі «Телеграм». Він поінформував, що ірландські фахівці спільно з українськими започаткували ініціативу “UCD Ukraine Trauma Project”. Її головна мета – знизити кількість смертей від масивних кровотеч на фронті. Уже відбулося вісім навчальних місій в Україні, підготовлено понад 600 відповідних фахівців, створено ірландсько-українську навчальну команду. «Ця співпраця допомогла збільшити кількість врятованих життів і зміцнила партнерство між нашими країнами», – зазначив Президент.

Також разом з першою леді О. Зеленською глава держави зустрівся з рідними ірландських військовослужбовців, які загинули, захищаючи Україну. Солдатів Г. Дейла, Р. Дігана та О. Рижуга удостоєно посмертно орденів «За мужність» III ступеня.

В. Зеленський зустрівся з представниками ірландського бізнесу. Він зазначив, що інтерес ірландських компаній до співпраці великий і дуже важливий. «Очікуємо на інвестиції, які посилять нашу стійкість зараз і стануть внеском у відбудову країни», – написав він за підсумками зустрічі.

Щодо зустрічі з українською громадою в Ірландії, В. Зеленський зазначив, що це була «хороша й щира розмова та справді особливий візит – перший візит Президента України до Ірландії з моменту встановлення дипломатичних відносин після відновлення української незалежності» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zustrichi-iz-medikami-ridnimi-viyskovih-ta-1764724040.html>).

Неприємним інцидентом під час візиту В. Зеленського до Ірландії стала поява невідомих дронів у небі над країною приблизно в той час, коли в Дубліні мав приземлитися літак Президента України. Джерела в ірландському уряді підтвердили, що такий інцидент справді стався, однак Збройні сили Ірландії відмовилися коментувати інформацію, яка спершу з'явилася в ЗМІ.

Дані про дрони також підтвердив радник В. Зеленського Д. Литвин. «За безпеку відповідає сторона, що приймає, – наголосив він українським журналістам. – За їхніми даними, дійсно були такі дрони, але це не вплинуло на візит і не змусило щось у ньому змінювати». Пізніше Президент В. Зеленський також підтвердив інформацію про невідомі дрони й додав, що стосовно цього випадку ведеться розслідування (URL: https://24tv.ua/zelenskiy-prokomentuvav-intsident-dronami-pid-chas-svogo-vizitu_n2967287).

Першим про появу дронів у небі поблизу Дубліна повідомило ірландське видання “The Journal”. За його даними, у той час, коли літак В. Зеленського мав наблизитися до Дубліна, чотири невідомі дрони пролетіли в напрямку ймовірного маршруту президентського борта. «Літак приземлився трохи раніше, ніж було заплановано – буквально за кілька хвилин до інциденту, що стався близько 23:00. Дрони досягли точки, де мав перебувати літак В. Зеленського, саме в той момент, коли його проліт там був запланований», – ідеться в публікації. Автори The Journal повідомляють, що йшлося про чотири дрони, які вони описують як «квадрокоптери військового зразка», що дає змогу класифікувати інцидент як можливу гібридну атаку. Дрони запускали зі сходу Дубліна, їхній політ тривав до двох годин. За інформацією видання, наступного дня після події відбулася термінова нарада з участю найвищого керівництва Ірландії. Обговорювали як ризики, так і можливі сценарії походження дронів (URL: <https://thepage.ua/ua/news/nevidomi-droni-suprovodzhuvai-litak-zelenskogo-do-irlandiyi>).

Тим часом газета “Irish Times” пише з посиланням на власні джерела, що ірландський військовий корабель “LÉ William Butler Yeats” виявив п'ять дронів, «які пролітали поблизу маршруту літака Зеленського». Їх поява спричинила серйозну тривогу серед служб безпеки на тлі побоювань, що це могла бути спроба втручання в маршрут руху літака, зазначає видання, підкреслюючи, що на момент приземлення президентського борту над

Дубліном діяла безпольотна зона (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cy95xd8n9weo>).

За даними Irish Times, радіус дії апаратів і тривалість їх польоту свідчать про те, що це були високотехнологічні дрони, керовані досвідченими операторами. Як пише The Journal, безпілотники могли злетіти з району на північний схід від Дубліна – можливо, з околиць півострова Хоут-Гед на північному березі Дублінської затоки.

Влада розглядає кілька версій: запуск із суші або зі ще не ідентифікованого судна. За даними Irish Times, дрони летіли з увімкненими вогнями – і, схоже, «хотіли, щоб їх помітили», кажуть джерела видання. Пролетівши над імовірним маршрутом президентського борту, апарати попрямували в бік ірландського військового корабля, який саме перебував в Ірландському морі у зв'язку з візитом В. Зеленського, повідомляють місцеві ЗМІ.

The Journal також зазначає, що ірландські військові вирішили не збивати дрони, оскільки не мали ефективних засобів протидії. На борту кораблів не було систем ППО, крім кулеметів, а радіусу дії поліцейських антидронових пристроїв виявилось недостатньо.

Ірландський інцидент – не поодинокий. Останніми місяцями влада ряду європейських країн повідомляє про появу невідомих дронів над своїми аеропортами та військовими базами. Так, 22 листопада безпілотники були помічені над військовою базою Волькель у Нідерландах, неподалік кордону з Німеччиною. У вересні російські дрони типу «шахед» залетіли на територію Польщі під час масованої атаки на цілі в Україні. Подібні апарати фіксували також у Бельгії, Німеччині та Литві. Деякі європейські політики припускають, що за цими польотами може стояти Росія, однак у Москві заперечують причетність.

Отже, візити Президента України В. Зеленського до Франції та Ірландії стали черговим етапом на шляху згуртування Європи навколо процесу завершення російсько-української війни та синхронізації зусиль усіх небайдужих країн щодо надання всебічної допомоги Україні в досягненні справедливого миру. Під час поїздок до Парижа та Дубліна В. Зеленський не лише почув слова підтримки, а й отримав практичну допомогу від партнерів. Було узгоджено важливі аспекти оборонної співпраці, проведено консультації щодо перспектив використання заморожених російських активів. Ірландія оголосила про надання Україні додаткових 100 млн євро на нелетальну військову допомогу, щоб допомогти протистояти нічним атакам російських ракет і дронів, 25 млн євро на відновлення енергетики України після російських атак. Було підписано «Дорожню карту партнерства між Україною та Ірландією до 2030 року», яка включає політичне та безпекове співробітництво, а також ініціативи у сфері відбудови, освіти й культури. Далі тиждень інтенсивної дипломатії Президента В. Зеленського продовжився

візитами до інших європейських країн, які було спрямовано на узгодження спільних дій і напрацювання умов справедливого та тривалого миру.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Переговори щодо плану припинення війни в Україні: перебіг і перспективи

Світове співтовариство намагається знайти вихід із ситуації, яка склалася в результаті агресії Росії проти України. Ситуація ускладнюється тим, що Росія не хоче йти на компроміси і вимагає задовольнити її вимоги. Будь-який мирний план, який не задовольняє Росію, – відкидається.

Нещодавно США запропонували свій мирний план для завершення війни, розв'язаної Росією. Першу версію з 28 пунктів критично сприйняли в Україні та ЄС. Про існування американського мирного плану щодо завершення війни Росії проти України стало відомо 19 листопада, коли спецпосланець Президента США Д. Трампа С. Віткофф нібито мав зустрітися з Президентом України В. Зеленським у Туреччині. Однак зустріч так і не відбулася.

Американський мирний план офіційно опубліковано так і не було, але про нього багато говорили й писали. Проте, як інформують ЗМІ, Україну не долучали до розробки мирного плану. Натомість Д. Трамп відправив до Києва делегацію на чолі з міністром Сухопутних військ США Д. Дрісколлом, яка й ознайомила з новими мирними ініціативами США. Сторони домовилися про подальші переговори в Женеві.

Після цього В. Зеленський 21 листопада у відеозверненні до українців заявив: «Країна може опинитися перед складним вибором між втратою гідності та ризиком втратити ключового партнера, а також між складними 28 пунктами та вкрай важкою зимою і пов'язаними з нею подальшими ризиками» (URL: <https://www.dw.com/uk/peregovori-pro-mir-v-ukraini-so-potribno-znati/a-74917362>. 2025. 27.11).

Тим часом парламентська опозиція та українські експерти назвали мирний план США «планом капітуляції України», на який країна не може погоджуватися.

Заступник постійного представника України при ООН Х. Гайовишин під час засідання Ради Безпеки ООН також наголосила, що Україна готова до конструктивних переговорів, «однак червоні лінії є чіткими». «Ніколи не буде жодного визнання, формального або іншого, української території, тимчасово окупованої Росією, як російської», – заявила Х. Гайовишин. За її словами, Україна не прийме обмежень щодо вступу в альянси або скорочення війська.

Європейські лідери також не погодилися з таким планом, у розробці якого вони не беруть участь. Представниця ЄС із закордонних справ та політики

безпеки К. Каллас попередила, що будь-який план повинен мати підтримку українців і європейців.

За інформацією ЗМІ, 23 листопада українські, американські і європейські представники терміново зібралися в Женеві для обговорення проєкту плану США щодо припинення війни. Цю зустріч В. Зеленський назвав активізацією дипломатії. За підсумками переговорів Білий дім та Офіс Президента України заявили про створення оновленого й доопрацьованого рамкового документа щодо миру. Також домовилися, що майбутня угода має цілковито поважати суверенітет України. Після завершення раунду в Женеві держсекретар США М. Рубіо заявив, що зустрічі стали «найкращими» з усіх, які США проводили з Україною від часу повернення Д. Трампа до Білого дому, та про досягнення прогресу. Перший варіант мирного плану США скоротили.

Проте Росія відкинула оновлений 19-пунктний мирний план, який Україна та європейські партнери підготували у відповідь на початкову 28-пунктну пропозицію Сполучених Штатів Америки. Російські посадовці заявили, що оновлений варіант є «неприйнятним», і назвали його «таким, що не може стати основою для обговорення».

Для вирішення ключових питань до Москви прибула американська делегація, але ні європейські лідери, ні представники України в подібних переговорах участі не брали. У Москві 2 грудня відбулися переговори американської делегації на чолі зі спецпредставником Президента США С. Віткоффом і зятем Д. Трампа Д. Кушнером з російським диктатором Путіним. Зазначається, що на переговорах компромісу щодо територіальних питань досягти не вдалося.

Помічник російського правителя Ю. Ушаков за підсумками переговорів з представниками команди Д. Трампа заявив, що компромісного варіанта плану щодо закінчення війни в Україні поки не знайдено.

Після візиту до Москви С. Віткофф і Д. Кушнер мали вирушити до Брюсселя на зустріч із Президентом України В. Зеленським, проте ці плани в США скасували.

Згодом видання “The New York Times” із посиланням на джерела написало, що США підготували чотири окремі елементи мирної угоди. Один із блоків стосується питань суверенітету України, зокрема обмеження чисельності ЗСУ в мирний час та дальності застосування українських ракет. Інші елементи стосуються території, економічного співробітництва та питань європейської безпеки (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20251205-umayami-zakinchylasya-zustrich-delegacij-ukrayiny-ta-ssha-shhodo-myrnogo-planu-zmi.2025.5.12>).

Після того як зустріч у Брюсселі не відбулася, до США відправилася українська делегація. Зустріч української та американської делегації в Маямі (Флорида, США) розпочалася 4 грудня. Сторони обговорили шляхи припинення війни в Україні.

Українську делегацію в переговорах представляли секретар Ради нацбезпеки та оборони (РНБО) Р. Умеров і керівник Генштабу ЗСУ А. Гнатов. Напередодні радник очільника Офісу Президента О. Бевз зауважив, що Україна хоче отримати звіт про нещодавні переговори американських представників С. Віткоффа та Д. Кушнера з кремлівським диктатором Путіним.

Після завершення зустрічі 4 грудня Р. Умеров і С. Віткофф повідомили про перебіг переговорів щодо мирного плану української та американської сторін і зазначили, що переговори триватимуть.

Р. Умеров підтвердив, що пріоритетом України є врегулювання, яке гарантує захист незалежності та державного суверенітету України, безпеку українців і формує стабільну основу для успішного демократичного майбутнього. «Американська та українська сторони також узгодили рамки домовленостей у сфері безпеки й обговорили необхідні засоби стримування для забезпечення стійкого миру. Обидві сторони підкреслили, що справжній поступ у досягненні будь-яких домовленостей залежить від готовності Росії продемонструвати реальну відданість довгостроковому миру, зокрема здійснити кроки до деескалації та припинення вбивств», – наголосив Р. Умеров.

За його словами, окремо було розглянуто «Програму майбутнього розвитку», яка має забезпечити процес відбудови України після війни, спільні економічні ініціативи Сполучених Штатів Америки та України, довгострокові проєкти відновлення. «Американська та українська сторони наголосили, що завершення війни та реальні кроки до припинення вогню та деескалації є необхідними для запобігання новій агресії та для забезпечення реалізації комплексного плану відновлення України, спрямованого на те, щоб зробити державу сильнішою та більш процвітаючою, ніж до війни», – підкреслив секретар РНБО (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/12/06/8010618>. 2025. 6.12).

У свою чергу С. Віткофф зазначив, що обидві сторони погодилися, що реальний прогрес у досягненні будь-якої угоди залежить від готовності Росії продемонструвати серйозну прихильність до довгострокового миру, включаючи кроки щодо деескалації та припинення вбивств. «Американська та українська сторони підкреслили, що для запобігання новій агресії й реалізації комплексного плану відбудови України необхідне припинення війни та ініціативи в напрямі припинення вогню й деескалації», – заявив С. Віткофф.

Віцепрезидент США Д. Д. Венс з оптимізмом оцінює ситуацію і вважає, що в найближчі тижні можна сподіватися на хороші новини в питанні врегулювання війни РФ проти України. «Я дійсно вважаю, що ми досягли значного прогресу, але ми ще не досягли фінішу», – наголосив він (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/5/7226441>. 2025. 5.12). На його думку, є надія, що найближчими тижнями на цьому фронті будуть хороші новини.

Президент США Д. Трамп стверджує, що його переговорники із зустрічі в Москві винесли враження, що Путін хоче завершити війну, але водночас він не знає, що буде далі.

Натомість європейські лідери вкотре висловили суворе застереження Президенту України В. Зеленському: не поступайтеся вимогам Росії без надійних гарантій безпеки з боку США.

Як інформують ЗМІ, європейські лідери порадили своєму українському колезі домогтися від США гарантій безпеки для Києва, перш ніж приймати вимоги Росії, за словами двох європейських дипломатів, обізнаних з перебігом переговорів. Це повідомлення було передано під час телефонної розмови між В. Зеленським і європейськими лідерами, включаючи Президента Франції Е. Макрона, канцлера Німеччини Ф. Мерца та президента Європейської комісії У. фон дер Ляєн, повідомили дипломати (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/12/05/8010454>. 2025. 5.12).

Європейські лідери наполягали на першочерговій ролі США в гарантіях безпеки, запропонованих Україні в будь-якій угоді. Адже в Києві та інших європейських столицях зростає занепокоєння тим, що Вашингтон не уточнив, що він робитиме, якщо Росія порушить потенційну мирну угоду та знову нападе на Україну. Ці попередження, зроблені в останні дні, є ще одним прикладом спроб європейських лідерів втрутитися в мирні переговори, які США проводять, звертаючись безпосередньо до Кремля й Києва, в основному без участі Європи.

Експерти та спостерігачі коментують ситуацію стримано, без великого оптимізму зазначаючи, що протягом багатьох місяців Д. Трамп встановлював дедлайни і твердив, що мирна угода може бути близько, але його розчарував Путін, максимальні цілі якого щодо українських територій та суверенітету країни залишаються незмінними. Деякі спостерігачі передрікали, що Д. Трамп зрештою відмовиться від спроб зупинити війну, але останніми тижнями він посилив свої спроби. Імовірно, Президент США переконаний, що невдачі України на фронті і втрати РФ, що зростають, спровокують обидві сторони до укладення угоди (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/dedlayn-trampa-dlya-ukladennya-mirnoji-ugodi-mizh-rf-i-ukrajinoju-zirvano-shcho-bude-dali-50565793.html>. 2025. 4.12).

На думку експертів, Київ прагне показати Д. Трампу, що він готовий продовжувати переговори, зі свого боку, Путін не поспішає укласти угоду, залишаючись вірним своїй стратегії ведення переговорів і не бажаючи йти на реальні поступки. Як зазначив експерт аналітичного центру «Об'єднана Україна» І. Попов, мирний договір про закінчення війни Росії проти України повинен вести до справедливого й стабільного миру. Для справедливого миру поступки повинні бути з обох сторін, а для стабільного – Україна повинна отримати реальні гарантії безпеки. Але із цих питань згоди між сторонами немає. «В. Зеленський ставить завдання і ставить питання перед нашим партнером, насамперед не перед Росією, про те, що мирний договір повинен

вести до справедливого й стабільного миру. Справедливий означає, щоб поступки не були односторонніми, не тільки з боку України, і щоб ці поступки були хоча б адекватними. І в цьому випадку добровільне виведення українських військ з величезного укріпрайону не виглядає справедливим», – вважає І. Попов (URL: <https://uatv.ua/uk/golovni-pytannya-mozhlyvoyi-myrnoyi-ugody-zalyshayutsya-neuzgodzhenymu-analiz-popova>. 2025. 4.12).

На думку експерта, гарантії для України повинні бути справжніми, а не паперовими. «І ось тут і починаються розбіжності, тому що в нас з російською стороною головна суперечність – це саме вимога РФ вивести українські війська з тієї частини Донбасу, яку вони не можуть захопити вже понад 10 років. У нас є суперечності зі Сполученими Штатами Америки щодо гарантій безпеки», – наголосив І. Попов.

На його переконання, з боку США гарантії безпеки повинен ратифікувати Конгрес. «І важливо, щоб, крім дипломатичних гарантій, Україна отримала гарантії фінансування Збройних сил України, інвестиції в оборонно-промисловий комплекс, тому що наша економіка не потягне фінансування Сил оборони, хоча б на кілька років. Економіка, на жаль, зруйнована. І тут також ми поки не бачимо достатніх позитивних сигналів про те, що є розуміння, як ми будемо платити за оборону України», – зазначив експерт.

Політичний експерт, професор кафедри міжнародних відносин Київського університету ім. Б. Грінченка М. Розумний вважає, що переговори про припинення війни не були зовсім безрезультатними. З одного боку, вони призвели до певного зближення позицій сторін – у цьому випадку не української та російської, а американської й російської. З іншого – було краще окреслено для зовнішніх спостерігачів позиції сторін, їхні інтереси, мотивації та «червоні лінії». «У тому числі й для України, тому що розмова ведеться між Сполученими Штатами Америки та Росією. У цьому сенсі, я думаю, що це був важливий і корисний процес, який, власне, дасть початок якимось новим, у тому числі й переговорним форматам та пропозиціям», – наголосив експерт (URL: <https://glavred.net/interview/u-trampa-pochti-ne-ostalos-rychagov-vliyaniya-na-ukrainu-on-budet-zhdet-istoshcheniya-storon-rozumnyu-10721423.html>. 2025. 5.12).

Щодо стратегічних інтересів і реальної результативності, то, на думку експерта, тут Путін якраз дуже логічний і раціональний. Справа в тому, що він не може дозволити собі погодитися на припинення вогню по лінії зіткнення. Насамперед тому, що він не може собі дозволити це без захоплення всієї Донецької області, бо інакше вся конструкція «СВО», уся її ідея руйнується. Виходить, що Путін за чотири роки навіть тієї базової речі, яку він нібито хотів зробити – «захистити Донбас», не зміг досягти. «В очах росіян це було б повним фіаско, а такого Путін допустити не може. Тому коли ми говоримо, що Путін виграє час чи має якийсь “великий стратегічний задум” чи “великі апетити”, то, мені здається, ми перебільшуємо його впливовість і масштаб

його стратегії. Йому потрібно якось вибратися із цієї війни, але, звичайно, він не може вийти з неї переможеним», – підкреслив М. Розумний.

Він прогнозує, що в найближчі місяці, на жаль, перспектива одна: Росія намагатиметься захопити ті території, на які вона претендує. Для цього росіяни використовуватимуть усі можливі методи тиску на Україну – удари по інфраструктурі, терор мирного населення, спроби схилити нас до капітуляції. «Що в цей час робитимуть американці? Вони, скоріше, заповнюватимуть паузу деталізацією своїх планів і рамкових домовленостей. Європейці теж, у свою чергу, працюватимуть в інерційному режимі: коригуватимуть санкції, займатимуться внутрішніми питаннями, зокрема спробами розв'язати проблему з Орбаном, через якого багато важливих рішень не просувається. Одним словом, ситуація розвиватиметься в інерційному режимі, до якоїсь визначеності на фронті», – заявив експерт.

Американський оглядач The Guardian М. Кеттл також не надто вірить у те, що Україна досягне своєї мети за підтримки США. Невдача мирних перемовин вписується у вже звичну схему протистоянь щодо України під час другого терміну Д. Трампа.

За словами М. Кеттла, динаміка, яка спричинила ці переговори, може ставати дедалі більш стійкою. «Інтереси США і Росії, що рухають цей процес, не змінилися, тоді як конфлікт на місці загострюється. Відсутність прогресу означає, що незабаром буде зроблено ще одну спробу закінчити війну, а можливо, і ще одну після неї, аж поки одного дня не буде укладено якусь угоду за підтримки США, яка зупинить конфлікт на умовах, що в цілому вигідні для Росії», – підкреслив М. Кеттл (URL: <https://www.unian.ua/world/mirni-peregovori-the-guardian-poyasniv-chomu-yevropa-ne-mozhe-ves-chas-protistoyati-ssha-ta-rf-13216719.html>. 2025. 4.12).

При цьому він акцентує увагу на тому, що Д. Трамп не хоче надавати зброю Україні, проте він намагається укласти двосторонню угоду з Путіним, аби зупинити війну за рахунок території України. «Росія бомбить Україну й досягає виснажливих успіхів на полі бою. Україна і її союзники мобілізуються, щоб протистояти будь-якій проросійській угоді. США переглядають свої плани з урахуванням заперечень. Відбуваються переговори. Путін відмовляється від угоди. Війна триває, але дипломатія також», – наголосив експерт.

За його словами, через те, що цей процес повторюватиметься, як і раніше, відбудеться одне з двох. Або процес буде безрезультатним, або деякі його аспекти змінять, аби досягти хоча б якого прогресу. «Перший варіант, відмова від процесу, є можливим, але це означатиме приниження для Трампа. Це також означатиме, що війна посилиться і стане більш смертоносною, руйнівною та дестабілізуючою. Тиск з метою її припинення відновиться, що приведе до відновлення дипломатичних зусиль США, але зі слабшої позиції, ніж сьогодні», – вважає М. Кеттл.

Він звертає увагу на роль європейських країн. М. Кеттл наголосив, що європейські зусилля на користь України неодноразово давали можливість протистояти Д. Трампу й Путіну. Але це не може та не триватиме вічно, адже головною проблемою як України, так і Європи є те, що дисбаланс сил у ХХІ ст. обернувся проти них. «У цьому новому дисбалансі Європа і НАТО не мають достатньо зброї, сили чи багатства, щоб домогтися альтернативного мирного врегулювання, яке Росія та США були б змушені сприймати серйозно або прийняти. Післявоєнна ідея Заходу, можливо, не мертва, але вона перебуває в реанімації. Європейські та деякі американські хірурги борються з усіма своїми навичками, щоб підтримати її життя. Правда, однак, полягає в тому, що Трамп може дуже легко відключити апарат штучного дихання завтра», – зазначає автор публікації.

Проект мирного плану, підготовлений за участі США й Росії, містить вимоги, які експерти називають небезпечними та згубними для України. Зокрема, про це заявила експерт Польського інституту міжнародних справ М. Пеховська. На її переконання, проект мирного плану насправді є планом капітуляції України. Щоправда, вона говорить про проект 28 пунктів, але інші проекти взагалі не цікавлять Росію. За словами М. Пеховської, «жоден з пунктів, які були представлені, фактично не є сприятливими для України. Вони передбачають такі поступки, що дають змогу Росії впливати на українську політику та, імовірно, у короткій перспективі знову атакувати» (URL: <https://www.polskieradio.pl>. 2025. 21.11).

На думку кандидата політичних наук, експерта-міжнародника С. Желіховського, мирний план має бути доопрацьований з урахуванням інтересів України, оскільки вона, як жертва агресії, повинна бути рівноправним учасником переговорів. Він підкреслює, що консультації та координація відбуваються на різних рівнях і найближчим часом стане зрозуміло, чи можливий поступ до мирного врегулювання. Існує ймовірність, що Росія намагатиметься чинити тиск на Україну через адміністрацію США, маневруючи задля власних інтересів. «Задум Кремля полягає у створенні хаосу серед західних партнерів і спробах поставити Україну в несприятливе становище перед адміністрацією Д. Трампа, щоб обмежити військову підтримку та доступ до розвідданих. При цьому сам Путін ризикує опинитися під жорсткішим санкційним і політичним тиском, якщо Росія не погодиться на компроміси під час переговорів», – зазначив експерт (URL: <https://resonance.ua/politolog-ociniv-perspektivi-mirnog>. 2025. 27.11).

Він усе ж сподівається, що амбіції Д. Трампа зіграють на користь Україні. За словами експерта, Президент США прагне продемонструвати політичний прорив напередодні першої річниці своєї другої каденції, підкресливши, що здатен вирішити масштабні міжнародні конфлікти, включаючи війну Росії проти України.

Політолог І. Рейтерович не надто покладається на Д. Трампа і вважає, що переговорний процес хоча й триватиме, але не варто покладати на це великих надій, бо домовитися з Росією вкрай складно.

Політолог зазначив, що позиція української переговорної групи очевидна, справедлива, законна. Позиція Росії – діаметрально протилежна. За його словами, росіяни та американці можуть домовитися між собою, а потім спробувати примусити Україну йти на їхні умови. Однак після цього Д. Трампу варто забути про Нобелівську премію миру та й узагалі про лідерство Америки у світі під своїм керівництвом. «Навіть в оновленому форматі, як США прописали в новій Стратегії національної безпеки, де, по суті, від цього лідерства дещо хочуть відійти. Оскільки для Трампа ключовим є економіка, то залишатися найбільшою і наймогутнішою економікою у світі без глобального лідерства неможливо. Це пов'язані між собою речі», – наголосив І. Рейтерович (URL: https://24tv.ua/geopolitics/mirni-peregovori-ye-trampa-instrumenti-primusiti-ukrayinu-do_n2966071. 2025. 6.12).

На його думку, Президенту США доведеться на це звертати увагу, навіть якщо він захоче примусити Україну підписати не вигідний для неї мир. І. Рейтерович зауважив на тому, що не впевнений, що в Д. Трампа сьогодні є інструменти для такого тиску. «За часів його президентства ми від США не отримали нічого. Трохи купили зброї, певну частину нам передали, але за гроші, європейські партнери. Тому в нього обмежені можливості тиснути на Україну», – вважає політолог.

Він вважає, що Д. Трамп може знову погратися довкола теми про розвіддані, але вже за першого удару Росії по Україні всі медіа запишуть його в поплічники Путіна. Відмитися від цього йому буде дуже складно, адже він людина марнославна, очевидно, що таких речей уникатиме.

Проте експерти все ж сподіваються, що буде знайдено компроміс і Росія припинить обстрілювати Україну. Яким чином це буде зроблено, мало хто може спрогнозувати.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Засідання міністрів іноземних справ НАТО в Брюсселі: результати і перспективи

Аналіз подій останніх тижнів осені 2025 р. свідчить, що стан турбулентності, у який поринула європейська зовнішня політика від початку роботи нової адміністрації Білого дому, набув перманентного характеру. До того ж час від часу чергові ініціативи або заяви Президента США викликають ще більші збурення, що вимагають невідкладних і швидких відповідей. Зокрема, висунення нового «мирного плану», активізація човникової дипломатії С. Віткоффа та Д. Кушнера, зустрічі американської та української

делегацій спонукали європейських лідерів до більш активних дій і пошуку інструментів посилення впливу на ситуацію й збереження свого місця в процесах пошуку справедливого завершення російсько-української війни.

На думку спостерігачів, а також посадовців ЄС, місце за столом переговорів щодо врегулювання війни в Україні з найбільшою гарантією можуть забезпечити 176 млрд євро заморожених російських активів, які наразі зберігаються на території блоку. Це дає певний політичний і економічний важіль впливу. Минулого місяця у ЄС усвідомили, що блок значною мірою обійшли, коли Сполучені Штати Америки представили мирний план, який за кілька днів було скориговано після зустрічі американських та українських дипломатів у Женеві (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zamorozheni-aktyvy-yes-ssha-perehovory/33610201.html>).

Більше того, політики адміністрації Д. Трампа щодо урегулювання російсько-української війни, співробітництва в рамках НАТО, а також еволюції відносин з ЄС вимагають пошуку нових джерел підтримки й перегляду підходів до політики в цілому. Зокрема, зобов'язавшись «покрити фінансові потреби України на 2026 та 2027 р.», очільник Єврокомісії У. фон дер Ляєн нещодавно запропонувала державам-членам три варіанти надання Києву приблизно 140 млрд євро впродовж наступних двох років. Перший варіант, викладений У. фон дер Ляєн у документі, полягає в тому, щоб окремі держави-члени надали Україні кошти. Другий пропонує, щоб Єврокомісія залучила необхідні кошти на фінансових ринках. Але саме третій варіант – репараційний кредит з використанням заморожених російських суверенних активів у ЄС – є найпопулярнішим, оскільки він не вдарить безпосередньо по кишенях платників податків ЄС (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zamorozheni-aktyvy-yes-ssha-perehovory/33610201.html>).

Разом з тим втілення в життя найбільш прийняттого для європейських платників податків варіанта зустрічає невдоволення й протидію з боку деяких країн ЄС. Насамперед зі своїми запереченнями виступають відомі прихильники РФ Р. Фіцо і В. Орбан які із заповзяттям, гідним значно кращого застосування, критикують будь-які ініціативи, спрямовані на допомогу Україні. Проте в цьому питанні до них долучаються й країни, що від початку агресії РФ послідовно підтримували Україну. Зокрема, Бельгія, де розташовано компанію фінансових ринків “Euroclear” з більшістю заморожених російських облігацій, хоче побачити належні гарантії від інших держав-членів ЄС, очікуючи дзеркальних правових заходів Москви. Вимога повернути 140 млрд євро – суму, що становить третину річного ВВП Бельгії – стала би катастрофою для країни. У листі, адресованому У. фон дер Ляєн Прем'єром Бельгії Б. Де Вевером, зазначається: «Хоча я повністю поділяю аргумент, що європейський платник податків не повинен бути єдиним, хто оплачує фінансову підтримку України, жорстока правова реальність полягає в тому, що жодного разу в історії іммобілізовані суверенні активи не були

“перепрофільовані” під час війни... Такі активи були предметом рішень під час післявоєнних врегулювань, зазвичай у контексті воєнних репарацій стороною, що програла» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zamorozheni-aktyvy-yes-ssha-perehovory/33610201.html>). Отже, незважаючи на очевидну справедливість використання активів країни-агресора, бельгійська сторона побоюється залишитися сам на сам з юридичними проблемами відстоювання цього рішення в майбутньому. Тим більше що враховуючи доволі хитку й невпевнену одностайність, яку продемонстрували країни ЄС останнім часом, можна припустити, що союзники за певних умов дійсно можуть відмовитися від підтримки Бельгії у її протистоянні з РФ у вірогідних судових процесах.

Саме на цьому складному тлі в Брюсселі 3 грудня відбулася зустріч міністрів закордонних справ НАТО. На порядку денному – посилення безпеки, відповідь на загрози з боку Росії, підтримка України. Проте основні тези більшої частини учасників вийшли на другий план порівняно з можливими мирними переговорами між Росією та США. Генсек НАТО М. Рютте підкреслив, що поки зарано говорити про мирні плани між США й Росією, доки не з’явиться конкретика. Європейські союзники по НАТО виглядають відстороненими від переговорного процесу, проте М. Рютте запевняє, що союзники діють у тісній координації з Білим домом. Він також зазначив, «що початковий документ з 28 пунктів залишився в минулому, але деталей нового тексту поки що не розкривають» У свою чергу міністр закордонних справ Великої Британії І. Купер підкреслювала зусилля досягти миру, відповідаючи на запитання журналістів. Розглядалися варіанти коаліційної підтримки країн – «Коаліції охочих» – та можливість розміщення іноземних сил як одного з механізмів гарантій (URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/nato-meeting-in-brussels-focuses-on-ukraine-support-and-us-russia-peace-talks>).

Разом з тим треба зауважити, що учасники зустрічі під час обговорення основних питань стикнулися з деякими суперечностями. Зокрема, у рамках програми PURL НАТО заявило про фінансування озброєння для України на очікувану суму в кілька мільярдів доларів до кінця року; очікується збільшення обсягу наступного року. Проте не всі країни готові долучитися. Зокрема, Італія висловилася проти приєднання до програми на цьому етапі. На думку представників Італії, нині треба зосередитися на пошуках дипломатичних шляхів розв’язання проблеми. Із ще більш різкою критикою політики Альянсу виступив очільник МЗС Угорщини П. Сіярто: «Європейських членів НАТО охопила жорстка військова істерія. Це засліплює їх і робить нездатними ухвалювати раціональні рішення» (URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/nato-meeting-in-brussels-focuses-on-ukraine-support-and-us-russia-peace-talks>).

Незважаючи на той факт, що риторика угорського міністра цілком співзвучна виступам найбільш завзятих російських пропагандистів та слово в слово повторює їхні наративи про «агресивний Захід», який «провокує Росію» і хоче продовження війни, певний слід ці заяви залишають. Разом з тим у

підсумку НАТО підтвердило готовність підтримати Україну та зберегти єдність союзників, водночас наголошуючи на необхідності твердої позиції щодо суверенітету й безпеки України. Мирний процес потребує відповідальності з боку всіх учасників і конкретних, прозорих кроків назустріч змінам (URL: <https://mezha.net/ua/bukvy/nato-meeting-in-brussels-focuses-on-ukraine-support-and-us-russia-peace-talks>).

Поряд з уже зазначеними заявами та обговореннями зустріч у Брюсселі засвідчила збереження у світовій політиці тренду на висловлення схвальних оцінок щодо діяльності Д. Трампа. Зокрема, міністри країн-союзниць лише хвалили Д. Трампа за його зусилля, спрямовані на припинення війни. «У світі є лише одна людина, якій вдалося вивести ситуацію з глухого кута. Це Президент США Д. Трамп», – зазначив Генсек НАТО М. Рютте, коментуючи роботу американської адміністрації над переговорами з Росією (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn814d2y81xo>).

Разом з тим справедливість потребує визначення, що саме з приходом до влади в Білому домі адміністрації Д. Трампа розпочалися переговори щодо припинення російської агресії й досягнення миру. На думку спостерігачів, можна сперечатися щодо ставлення Президента США до України, Росії чи його особистих відносин з Путіним, критикувати вимоги, що їх висувують представники Д. Трампа до України, або до тиску чи санкційної політики щодо Росії. Можна оцінювати зміни політики США в питаннях допомоги зброєю, фінансової підтримки, обміну розвідданими тощо, але переговори і взагалі обговорення реальних кроків досягнення миру ще на стадії передвиборчих перегонів у публічний політичний дискурс ввів саме Д. Трамп. Звісно, що дуже часто його політика деструктивна й непередбачувана, але вона спонукала країни Європи до інтенсифікації роботи та набуття більшої суб'єктності в питаннях підтримки системи європейської безпеки й більшої відповідальності за власну долю та підтримку України.

Зазвичай значна частина результатів обговорень на важливих міжнародних зустрічах залишається закритою для широкої громадськості. Певну можливість частково відкрити завісу журналісти, експерти та всі зацікавлені люди отримують з коментарів учасників. Зокрема, за результатами зустрічі в Брюсселі «Радіо Свобода» поговорило з міністром закордонних справ Латвії Б. Браже, яка до свого призначення на цю посаду в 2020–2023 рр. відповідала за публічну дипломатію в Альянсі. «Гадаю, ми всі – США, Україна, європейські союзники – були реалістами. Судячи із заяв керівництва Росії, воно не зацікавлене в мирі. Воно не зацікавлене в пошуку рішення, яке було би прийнятним для України чи інших. І це реальність», – наголосила керівник МЗС Латвії (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/perehovory-myrbai-braje/33612994.html>). Отже, незважаючи на відчайдушні намагання російської пропаганди й особисто Путіна створити вигляд, що Кремль готовий вести переговори щодо миру та навіть висуває певні пропозиції, усім зрозуміло, що це лише видимість і намагання тягнути час. Головним

результатом зустрічі в Брюсселі є підтвердження непохитності підтримки України і визначення Росії як головної загрози миру.

Зокрема, Б. Браже підкреслила: «Ми не обговорювали переговори. Фактично йшлося про НАТО, яке визначило Росію як довгострокову, найбільш стійку загрозу... Нам потрібно реалізувати рішення Гаазького саміту, що означає 5 % на оборонні видатки. Реалізувати оборонні плани, мати спроможності, військову індустрію – справді мати цю силу, тому що Росію стримує лише вона... По-друге, маємо продовжувати підтримувати Україну. Сьогодні (3 грудня 2025 р. – Прим. ред.) були оголошені мільярди у вигляді внесків у межах ініціативи PURL... І третє, найважливіше, – це справді мати всеосяжну стратегію стримування Росії та її послаблення, щоб гарантувати її нездатність успішно діяти на полі бою, тобто послаблення військового потенціалу Росії» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/perehovory-myr-baiba-brajje/33612994.html>).

Поряд з рішучими заявами міністра закордонних справ Латвії Б. Браже, які відображають загальну атмосферу зустрічі в Брюсселі, важливою ознакою продовження підтримки України з боку ЄС став візит Президента Франції Е. Макрона до Китаю. Крім обговорення багатьох важливих проблем двостороннього співробітництва Франції та Китаю, другим головним питанням порядку денного візиту Е. Макрона було обговорення російсько-української війни. «Ми розраховуємо на Китай, який, як і ми, є постійним членом Ради Безпеки ООН, що він застосує свій вплив на Росію, аби Росія, насамперед ...Путін нарешті погодилися на припинення вогню. Китай може відіграти вирішальну роль у тому, щоб Росія Путіна ухвалила правильне рішення», – заявив міністр закордонних справ Франції Ж-Н. Барро напередодні поїздки до КНР (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4066495-vijna-v-ukraini-ta-veliki-kitajski-pandi.html>).

Президент Франції уже звертався з аналогічними закликами до лідерів Китаю під час своєї попередньої поїздки до країни у квітні 2023 р., а також під час візиту Сі до Франції у травні минулого року, але без особливого успіху... Так було і цього разу. Сі із незворушним обличчям вислухав слова французького колеги про війну, і коли прийшла його черга, так само беземоційно зачитав із аркуша, що Китай у питанні «української кризи», як у КНР офіційно називають війну, підтримує будь-які зусилля, спрямовані на досягнення миру, і сподівається, що всі сторони конфлікту через діалог і переговори досягнуть справедливої, обов'язкової до виконання та прийнятної для всіх сторін мирної угоди. «Китайська сторона і надалі відіграватиме конструктивну роль у політичному врегулюванні кризи», – запевнив голова КНР (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4066495-vijna-v-ukraini-ta-veliki-kitajski-pandi.html>).

Відповідь очільника КНР була цілком очікуваною оскільки на сьогодні війна у Європі значною мірою відповідає інтересам Китаю. Ізоляція Росії і втрата ринків збуту вуглеводнів здешевила російські ресурси і повністю

відкрила внутрішній ринок РФ для китайських товарів. Відносини між країнами дедалі більше набувають характер колоніальних відносин. Росія практично перетворилася у сировинний придаток китайської економіки і ринок збуту товарів почасти доволі сумнівної якості, що стає можливим завдяки монопольному становищу китайської продукції у багатьох сегментах. Крім того, Сі має можливість гратися на суперечностях між країнами Європи й США з приводу допомоги Україні та внесків у її підтримку, які за часів Д. Трампа істотно загострилися. І нарешті дуже важливим фактором залишається зацікавленість Китаю у вирішенні питання з Тайванем, яке значною мірою залежить від того, як буде завершена російська агресія проти України. Рішучість позиції союзників, зростаюча підтримка, санкційний тиск на агресора і примус до підписання справедливого миру, безумовно, справить враження на Китай і змусить його перенести рішення тайванського питання на далеку перспективу. Тож за давньою китайською традицією, Сі поки чекає та зберігає вдаваний нейтралітет, який лише підкреслює факт формування нової реальності, у якій Європа змушена остаточно відходити від звичного стану самозаспокоєння і брати справу гарантування безпеки на континенті на себе.

Прикладом такої поведінки є північноєвропейські країни і країни Балтії, які протягом усіх останніх років демонструють найбільш рішучу позицію. Так, міністр зовнішньої торгівлі та розвитку Швеції Б. Дуса 5 грудня заявив, що допомога Україні є ключовим пріоритетом для Стокгольма. Тож уряд планує збільшити обсяг підтримки щонайменше до 10 млрд шведських крон (приблизно 1,06 млрд дол.) у 2026 р. Щоб реалізувати ці плани, Швеція відмовиться від надання фінансової допомоги Зімбабве, Танзанії, Мозамбіку, Ліберії та Болівії. Очікується, що такий перерозподіл ресурсів дасть змогу зекономити понад 2 млрд крон протягом двох наступних років. Ці кошти планують спрямувати Україні, зокрема на відновлення її енергетичної інфраструктури ([URL:https://podrobnosti.ua/2509410-shvetsja-skorotit-dopomogu-pjati-kranam-abi-vikoristati-ts-grosh-dlja-ukrani.html](https://podrobnosti.ua/2509410-shvetsja-skorotit-dopomogu-pjati-kranam-abi-vikoristati-ts-grosh-dlja-ukrani.html)). Таке рішення відображає традиційний для європейських країн прагматизм, який нині вимагає вкладатися в безпеку саме на європейському континенті, яка забезпечується насамперед стійкістю України.

Саме в цьому контексті оцінив результати зустрічі в Брюсселі міністр іноземних справ України А. Сибіга: «Якщо порівнювати з попередніми роками, принаймні тими засіданнями, в яких я брав участь, сьогоднішнє – найрезультативніше з погляду внесків і рішень країн-учасниць для нашої оборони. Те, що ми дорогою сюди підраховали, – це близько мільярда доларів додаткового фінансування від наших союзників на підтримку нашої армії, завдяки програмі PURL. Для мене, як для міністра закордонних справ України, країни, що воює, було справді важливо відчувати цю єдність і рішучість у підтримці саме зараз. Розмова була дуже предметною. У кожному виступі звучали конкретні речі, які потрібно зробити», – заявив глава українського

МЗС (URL:<https://uatv.ua/nuzhna-nepreryvnaya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>).

Про надання фінансової допомоги повідомили одразу декілька представників європейських країн. Міністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський повідомив, що його країна приєднується до ініціативи PURL і виділяє 100 млн дол. на закупівлю американського озброєння для України. «Північні держави забезпечують третину всієї військової допомоги, наданої Україні країнами НАТО цього року. Це багато про що говорить щодо наших п'яти держав із населенням менш як 30 млн осіб. Але це також багато говорить про те, що могли б зробити інші країни. І якщо ми не зробимо цього зараз, то в майбутньому це обійдеться нам значно дорожче», – зазначила міністр закордонних справ Швеції М. М. Стенергард. Норвегія оголосила про новий внесок у розмірі 500 млн дол. «Нам потрібна сильна і добре озброєна Україна. Саме тому ми дуже пишаємося тим, що приєднуємося до цієї спільної польсько-німецько-норвезької ініціативи з виділення пакету PURL у розмірі 500 млн дол. США. Цей пакет підлягає негайному виділенню і, як вам відомо, призначений для закупівлі американської зброї, яка буде використовуватися Україною і посилить її обороноздатність у цей критично важливий момент. Тому що на кону безпека Європи», – заявив міністр закордонних справ Норвегії Е. Б. Ейде (URL:<https://uatv.ua/nuzhna-nepreryvnaya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>).

Разом з тим деякі спостерігачі підкреслювали, що з огляду на масштаби та інтенсивність бойових дій навіть чималі обсяги оголошеної допомоги не можуть остаточно забезпечити всі потреби. Зокрема, експерт аналітичного центру «Об'єднана Україна» І. Попов зазначив: «На жаль, цих коштів не вистачає навіть на покриття першочергових потреб України в озброєнні. Ми дуже вдячні країнам, які зробили свої внески. Справді пролунали важливі оголошення на засіданні міністрів закордонних справ країн НАТО: було анонсовано надання ще 1 млрд дол. 1 млрд дол. – це місячні потреби України в постачанні озброєння і боєприпасів. Тобто нас забезпечили ще на один місяць війни. Але наступна зустріч цих міністрів відбудеться не за місяць, тому треба залучати інші інструменти, щоб Україна отримувала все необхідне для оборони (URL:<https://uatv.ua/nuzhna-nepreryvnaya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>). Враховуючи оцінки спостерігача, гучні заяви політиків про підтримку й анонсоване виділення коштів відповідає потрібному вектору розвитку, але явно недостатньо. Разом з тим гучність заяв диктується статусом учасників. Політик має говорити про досягнення та успіхи, має говорити максимально гучно, але водночас він має розуміти й практичну необхідність розширювати та продовжувати допомогу, і про це розуміння також ішлося в Брюсселі. Статистика війни на сьогодні усім вже відома, і будь-який притомний політик знає, що оголошеної допомоги не буде достатньо. Робота над черговим пакетом, скоріш, ведеться.

Політолог О. Яхно зауважила: «Європейці розуміють, що не можна не допомагати Україні, тим більше зараз звучать доволі агресивні заяви з боку Кремля. Це все спроба шантажу, “взяти на переляк”, щоб показати: Росія й надалі використовуватиме фактор психологічного тиску на Європу. Залишається варіант виділення двосторонньої допомоги з боку європейських країн, що, безумовно, триватиме. Однак це залежить, зокрема, і від внутрішньополітичної ситуації. Набагато надійніше домовитися про забезпечення ресурсів на рівні всього блоку, якщо ми говоримо про Європейський Союз. Тим більше, що рішення про “репараційний кредит” не вимагає одностайності, але потребує більшості голосів на підтримку» (URL: <https://uatv.ua/nuzhna-nepreryvna-ya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>). Отже, пошук шляхів продовження фінансування не зупиняється і навіть знайдено деякі можливості, але все це потребує певної підготовчої роботи, а виділення допомоги в Брюсселі цей час дає.

У свою чергу політолог П. Олещук наголошує на потребі перегляду стратегії стримування Росії від намагання продовжувати війну на території України та активної підготовки до можливого конфлікту з країнами НАТО, перші ознаки якого уже з'явилися у вигляді дронів і ракет у повітряному просторі. «Данія фінансує український оборонно-промисловий комплекс, який має доступ до технологій, реально ефективних в нинішніх умовах. Вони допомагають Україні розвивати ці технології, створюють умови для виробництва важливих компонентів поза зоною бойових дій – як, наприклад, тверде паливо для ракет. Завдяки співпраці Данія отримує доступ до технологій, які розробляє Україна... На жаль, не всі держави Європи діють так само. Деякі країни серйозно налаштовані на співпрацю, і йдеться тут не стільки про благодійність, скільки про бажання не відставати від світових трендів і отримувати доступ до актуальних технологій. Країни Скандинавії демонструють раціональний підхід» (URL <https://uatv.ua/nuzhna-nepreryvna-ya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>). Саме в змінах ставлення до РФ, еволюції відношення європейців до власної безпеки, відмова від самозаспокоєння і політики перевиховання Росії через економіку часів А. Меркель, яка продемонструвала свою абсолютну нікчемність, полягає шлях до збереження стабільності у Європі.

Деякі спостерігачі звертають увагу на вплив політики США на поведінку європейців. Зокрема, політичний консультант, експерт із зовнішньої політики Г. Остапенко зазначає: «Зараз абсолютно очевидно, що європейські партнери і партнери по НАТО намагаються активізуватися... Ми бачимо це на прикладі заморожених російських активів: щойно США активізувалися і почали говорити, що також претендують на свою частку в цій історії, Європейський Союз і партнери по НАТО одразу пришвидшилися. Тому що раніше в цьому процесі в них була ексклюзивна роль, а тепер через невпевненість у деяких своїх минулих діях вони змушені фактично наздоганяти власні ж неповні рішення. Брюссель, Берлін, Париж і Лондон – саме ці європейські партнери

найкраще розуміють природу цієї війни та національні інтереси Києва. Тому нам і надалі важливо взаємно координуватися з ними. Таким чином офіційна позиція України посилюється, і ми можемо єдиним, об'єднаним фронтом доносити наші пріоритети Європейського континенту у відносинах зі США та адміністрацією Д. Трампа» (URL: <https://uatv.ua/nuzhna-nepreruyvna-ya-podderzhka-eksperty-otsenili-resheniya-nato-po-pomoshhi-ukraine>).

Продовженням подальших переговорів щодо досягнення справедливого миру став візит В. Зеленського до Лондона 8 грудня 2025 р., де він зустрівся з європейськими лідерами – Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером, Президентом Франції Е. Макроном та канцлером Німеччини Ф. Мерцом. Перші заяви від лідерів уже пролунали. Прем'єр Великої Британії К. Стармер наголосив: «Якщо говорити про припинення вогню, то воно має бути справедливим і тривалим. Тому для нас так важливо знову й знову наголошувати: усе, що стосується України, має вирішуватися Україною. Ми тут, щоб підтримати вас і під час конфлікту, і на переговорах». Президент Франції Е. Макрон у свою чергу підкреслив, що західна коаліція має сильні позиції у переговорах: «Мені здається, що в нас на руках багато козирів. Українці продовжують чинити опір у цій війні. Російська економіка починає відчувати труднощі, особливо після наших останніх санкцій та санкцій США». Канцлер Німеччини Ф. Мерц звернув увагу на деталі американських пропозицій щодо мирного врегулювання: «Я скептично ставлюся до деяких деталей, які ми бачимо в документах з боку США – але нам необхідно це обговорити. І саме тому ми тут». У відповідь В. Зеленський підкреслив, що міцна та скоординована міжнародна коаліція є ключовою у переговорах щодо завершення війни: «Єдність Європи, України та США відіграє важливу роль у переговорах щодо завершення війни, яку Росія веде проти України» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cm2812p27ezo>).

Отже, зустріч міністрів іноземних справ країн НАТО в Брюсселі підтвердила рішучу підтримку партнерів і спрямованість їх зусиль на досягнення справедливого миру. Візит Президента України В. Зеленського до Лондона й плідні переговори щодо мирного плану та подальшої співпраці сприятимуть розвитку досягнутих домовленостей і відкриють нові шляхи зміцнення безпеки у Європі та забезпечення миру.

Фармацевтична галузь і фармацевтичний ринок України за умов повномасштабної війни з Росією

(Закінчення. Початок у № 21)

Проблеми розвитку фармацевтичної галузі та фармацевтичного ринку в Україні під впливом повномасштабної воєнної агресії Росії

Повномасштабна воєнна агресія Росії проти України модифікувала вже існуючі та створила нові проблеми для розвитку вітчизняної фармацевтичної промисловості та вітчизняного фармацевтичного ринку. Як зазначалось раніше, вкрай негативний вплив повномасштабної російської воєнної агресії на функціонування та розвиток фармацевтичного сегменту української економіки обумовив велике зростання за таких умов ступеня невизначеності ринкової ситуації та ризику здійснення господарської діяльності для фармацевтичних підприємств-резидентів України. Тому цілком закономірно, що фармацевтичні підприємства прагнуть різними економіко-організаційними способами застрахуватись від цих воєнних ризиків. Однією з найпоширеніших форм реакції суб'єктів фармацевтичного ринку зі страхування впливу зазначених факторів стало підвищення цін на фармацевтичні товари і послуги в Україні. Утім, попри всю соціальну чутливість, треба враховувати широкий спектр чинників, які обумовлюють формування зазначених цін та проблеми їх зростання за умов повномасштабної війни з Росією.

Проте можливості різних суб'єктів підприємництва щодо реалізації ними своєї цінової політики на фармацевтичному ринку України визначаються умовами конкуренції та регуляторною політикою держави на цьому ринку. Тому дуже багато проблем розвитку фармацевтичної галузі та фармацевтичного ринку в Україні пов'язані з умовами конкуренції на цьому ж ринку. Водночас треба звернути увагу на важливі структурні та функціональні характеристики фармацевтичного ринку України. Адже умови конкуренції неоднакові у різних сегментах вітчизняного фармацевтичного ринку.

До того ж, коли ми аналізуємо конкурентну ситуацію на українському фармацевтичному ринку, то необхідно не лише традиційно звертати увагу на конкуренцію між суб'єктами цього ринку, а й розглядати конкуренцію між представленими на українському ринку фармацевтичними товарами. Саме з останньої форми конкуренції ми почнемо аналіз конкурентної ситуації на вітчизняному фармацевтичному ринку. Необхідно наголосити, що на характер відносин конкуренції на фармацевтичному ринку потужний вплив справляє динаміка пропозиції відповідних товарів і попиту на них. Найбільш наочно проблеми розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку проявляються у його роздрібному сегменті, а саме – в аптечній торгівлі фармацевтичними

товарами. До них фахівці фармацевтичного ринку зараховують такі категорії товарів: лікарські засоби, косметичні товари, біологічно активні (дієтичні) добавки та вироби медичного призначення.

Як повідомила консалтингова компанія “Proxima Research International”, за період січень – червень 2025 р. обсяг реалізації товарів «аптечного кошика» (лікарські засоби, косметичні товари, біологічно активні (дієтичні) добавки та вироби медичного призначення) «досяг 112,0 млрд грн, що на 21 % більше порівняно з аналогічним періодом 2024 р. Кількість реалізованої продукції у натуральному вираженні зросла лише на 1 % – до 648,5 млн упаковок, що свідчить про тенденцію до підвищення середньої вартості товарів». При цьому товарна структура роздрібного споживання товарів «аптечного кошика» представлена лікарськими засобами, косметикою, дієтичними добавками та медичними виробами. Однак «левоу частку зазначеного сегменту українського фармацевтичного ринку формують лікарські засоби», обсяг реалізації яких за період січень – червень 2025 р. у грошовому вираженні становив 87,1 млрд грн, а в натуральному вираженні – 413,4 млн упаковок, тобто 78,0 і 63,7 % відповідно.

Водночас, як наголошують фахівці компанії “Proxima Research International”, приріст роздрібного фармацевтичного ринку з січня 2024 р. до червня 2025 р. «у грошовому вимірі за умов відносно стабільного або помірнього зростання кількості реалізованих упаковок свідчить про те, що основним драйвером зростання залишається підвищення роздрібних цін». Цей процес також проявляється у тенденції до підвищення середньої вартості фармацевтичних товарів.

Але вже наприкінці листопада 2025 р. фахівці компанії “Proxima Research International” зазначали, що «останніми тижнями відзначається тенденція до зниження темпів розвитку ринку відносно показників за аналогічний період минулого року. Зменшення обсягів продажу фіксується вже й у гривневому вираженні. Якщо в жовтні 2025 р. обсяги аптечного продажу лікарських засобів зросли на 4,9 % у гривневому вираженні та знизилися на 7,6 % у натуральному, то за період з 1 до 21 листопада 2025 р. обсяги роздрібного продажу ліків зменшилися на 0,2 % у грошовому та на 11 % у натуральному вираженні порівняно з показниками за аналогічний період минулого року. Однією з основних причин спаду є істотне зменшення споживання в упаковках. Також варто відзначити зниження рівня інфляції, яке вже не перебиває спад споживання в упаковках... На 46-му тижні 2025 р. обсяги роздрібної реалізації лікарських засобів зменшилися на 2,2 % у грошовому вираженні і на 12,6 % – у натуральному порівняно з показниками за аналогічний період минулого року» (URL: <https://www.apteka.ua/article/735026>).

Загалом, проведений аналіз свідчить про хронологічну нерівномірність попиту на фармацевтичні товари в Україні протягом року. Причому цей процес проходить на тлі загального зростання цін на всі основні категорії

фармацевтичних товарів на українському ринку у його роздрібному сегменті. Зокрема, «у червні 2025 р. середньозважена вартість однієї упаковки товарів “аптечного кошика” досягла 172,0 грн. Зростання цього показника спостерігається в усіх сегментах. Найбільш дорогавартісними категоріями є біологічно активні добавки та лікарські засоби», зазначили фахівці компанії “Proxima Research International”.

Водночас аналіз статистичних даних цієї самої компанії свідчить, що у червні 2025 р., порівняно з червнем 2023 р., приріст середньозважених роздрібних цін продажу різних категорій фармацевтичних товарів в Україні був таким: косметичні товари – + 80,9 %, лікарські засоби – +41,2 %, біологічно активні добавки (БАД) – +35,6 % та вироби медичного призначення – +30,0 %. Однак при цьому у період з червня 2024 р. до червня 2025 р. найвищі темпи приросту цін демонстрували БАДи (+21,7 %) і лікарські засоби (+19 %).

Утім треба враховувати, що великий вплив на розвиток фармацевтичного ринку справляє товарна структура реалізації своєї продукції суб’єктами цього ринку. Зокрема, у структурному плані у грошовому вираженні «серед товарів “аптечного кошика” домінуючою категорією залишаються лікарські засоби, однак у структурі споживання протягом останніх років помітно зростає частка біологічно активних добавок. За підсумками червня 2025 р., лікарські засоби забезпечують 77,2 % обсягу продажів, біологічно активні добавки формують 11,7 %, медичні вироби – 6,3 %, а косметика – 4,8 %». «...У натуральному вираженні частки дещо зміщуються: більш доступна категорія, медичні вироби, забезпечують більший обсяг реалізації за рахунок нижчої вартості одиниці – 23,7 %. Лікарські засоби формують 62,7 % продажів, біологічно активні добавки – 9 %, косметика – 4,6 %», – зазначається у звіті згаданої вище консалтингової компанії.

Для кращого розуміння механізмів розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку зупинимось на деяких важливих організаційних аспектах виведення фармацевтичними компаніями на ринок лікарських засобів і біологічно активних добавок. Зокрема, для отримання дозволу відповідних органів державного управління на продаж на ринку конкретного лікарського засобу його виробник обов’язково повинен надати зазначеним органам державного управління детальну інформацію про результати експериментальних клінічних досліджень впливу цього лікарського засобу на пацієнтів. Проведення таких досліджень – вельми складний і дорогавартісний процес, який до того ж вимагає значного періоду часу на проведення таких досліджень. І тільки після отримання дозволу відповідних органів державного управління на продаж на ринку конкретного лікарського засобу його виробник зможе поступово компенсувати свої витрати на розробку зазначеного лікарського засобу. Однак при цьому виробнику потрібно ще витратити кошти й час на рекламу новоствореного лікарського засобу та виведення його на конкретні географічні ринки.

Що ж стосується біологічно активних добавок, то вимоги відповідних органів державного управління до проведення клінічних досліджень БАД простіші, порівняно з аналогічними дослідженнями лікарських засобів. Це дає змогу фармацевтичним компаніям економити кошти й час для виведення на ринок біологічно активних добавок порівняно з лікарськими засобами. Тому інвестиції у розробку та виведення на ринок БАД можуть відшкодовуватись швидше, порівняно з інвестиціями у розробку та виведення на ринок лікарських засобів. До цього ще варто додати, що в Україні фактично у певних випадках є конкуренція між лікарськими засобами та біологічно активними добавками під час лікування деяких хвороб. Тобто лікарі під час лікування пацієнтів рекомендують їм певні біологічно активні добавки замість певних лікарських засобів.

Відомо також, що на українському фармацевтичному ринку вітчизняні товари певною мірою конкурують із товарами іноземного походження, що підтверджується даними відповідних маркетингових досліджень. Як зазначено у звіті Proxima Research International, «у розрізі країни виробництва, у грошовому вимірі зарубіжні лікарські засоби утримують лідерство (при цьому їх частка має тенденцію до зростання), забезпечуючи 63,4 % обсягу роздрібної реалізації лікарських засобів у червні 2025 р., тоді як українські – 34,3 %. Проте у натуральному вираженні ситуація кардинально змінюється: вітчизняні препарати посідають 60,9 % ринку, тоді як зарубіжні – 39,1 %, що може бути обумовлено кращою ціною доступністю українських препаратів».

Отже, як впливає з наведеного вище, у деяких сегментах українського фармацевтичного ринку вітчизняні лікарські засоби конкурують з аналогічними зарубіжними лікарськими засобами. Причому в цій боротьбі конкурентною перевагою українських препаратів є саме ціна. Що ж стосується клінічної ефективності відповідних українських та зарубіжних лікарських засобів під час лікування тих чи інших хвороб, то у масштабах фармацевтичного ринку України така інформація у публічній формі не наводиться.

Водночас, як зазначається в аналітичному звіті консалтингової компанії “Proxima Research International”, «вивчення індексів зміни продажів лікарських засобів показує, що основним драйвером зростання у першому півріччі 2025 р. є інфляційний індекс. Також факторами росту є індекс заміщення, що свідчить про перерозподіл споживання у бік більш дорогих товарів, а також інноваційний індекс, що вказує на помірне оновлення асортименту за рахунок появи нових брендів. Індекс еластичності попиту має від’ємне значення, але його вплив незначний, що може свідчити про низьку чутливість споживача до змін цін» (URL: <https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/farmaczevtychnyj-rynok-ukrayiny-u-cherвні-2025-r-zrostannya-na-tli-strymanogo-spozhyvannya>).

Таким чином, аналіз зазначених вище індексів демонструє, що за умов повномасштабної воєнної агресії Росії підприємства, які є суб'єктами фармацевтичного ринку України, намагаються, через підвищення цін на свою продукцію, перекласти фінансові ризики ведення власного бізнесу на покупців їх продукції. Врешті-решт, це призводить до зростання роздрібних цін на лікарські засоби та інші фармацевтичні товари й сприяє зростанню інфляції в Україні загалом. Той факт, що індекс еластичності попиту має незначний вплив на зростання обсягів продаж фармацевтичних товарів у грошовому вираженні, свідчить, що населення України, по суті, не має великих можливостей для вибору відносно дешевших лікарських засобів та інших фармацевтичних товарів.

Водночас в аналітичному звіті компанії “Proxima Research International” зазначається, що «стосовно цінових сегментів лікарських засобів, найбільшу частку у грошовому вимірі займають середньовартісні препарати (від 80 до 380 грн за упаковку) – з показником 44,6 % у червні 2025 р. У натуральному вимірі їх частка теж висока й становить 48,2 %. Високівартісні препарати (вартістю понад 380 грн) формують лише 14,4 % продажів у натуральному вираженні, проте забезпечують 48,1 % в грошовому вираженні. Натомість низьковартісні препарати (до 80 грн) реалізуються у великих обсягах, формуючи 37,4 % ринку в упаковках, але їх вклад у реалізацію в грошовому вираженні становить всього 7,3 %». Разом з тим «у терапевтичному розрізі ... п'ятірку лідерів формують лікарські засоби, що впливають на травну систему і метаболізм, серцево-судинну систему, нервову систему, опорно-руховий апарат, респіраторну систему. Такий розподіл відображає як сезонні коливання, так і потреби пацієнтів з хронічними захворюваннями», зазначається у звіті цієї компанії (URL: <https://proximaresearch.com/ua/ua/novini/farmaczevtychnyj-rynok-ukrayiny-u-cherвні-2025-r-zrostannya-na-tli-strymanogo-spozhyvannya>).

По суті, наведений вище терапевтичний розподіл ліків є індикатором соціально-економічних проблем, з якими нині стикається населення та органи охорони здоров'я України. Водночас поєднання терапевтичного розподілу ліків зі згаданим вище поділом лікарських засобів за ціновими сегментами фармацевтичного ринку надає цим проблемам соціально-психологічного резонансу й актуалізує їх уже у соціально-політичній площині.

Тому цілком закономірною є підвищена увага фахівців і громадськості в Україні саме до цінових аспектів функціонування фармацевтичного ринку. В епіцентрі цієї уваги опинився саме аптечний сегмент цього ринку, оскільки саме в аптеках населення купує основну частину потрібних йому ліків. У відповідь на це у спеціалізованому інтернет-виданні «Щотижневик Аптека», призначеному для лікарів та інших професійних медичних працівників, зазначалось таке: «Досить часто у високих цінах на препарати звинувачують аптеки або дистриб'юторів. Однак слід зауважити, що можливість впливу на вартість найбільша у виробника. За оцінками Proxima Research International,

він впливає на 71,8 % вартості лікарського засобу, а аптека та дистриб'ютор – на 22,3 та 5,9 % відповідно» (URL: <https://www.apteka.ua/article/708977>).

Утім, таке пояснення процесу ціноутворення на лікарські засоби не зовсім коректне і значною мірою відображає інтереси саме суб'єктів підприємництва аптечного сегменту вітчизняного фармацевтичного ринку. Адже витрати на виробництво фармацевтичних товарів значно більші, ніж на їх транспортування, зберігання та продаж. Цим і обумовлена висока частка виробника у вартості лікарського засобу.

Утім, як вважає Д. Шерембей, голова координаційної ради БО «100 % Життя», найбільшої пацієнтської організації України, «по суті, що таке бізнес аптек? Це орендований кут, отримані ліцензії та продаж. Усе. У них немає лабораторій, складних систем зберігання, виробничих майданчиків, жодні вчені на них не працюють. Це просто бізнес оренди. Але через те, що існує змова, вони так забустували вартість медикаментів в Україні, що ми сьогодні шоковані. На жаль, ринок тягнеться до цієї високої вартості». Водночас, як стверджує Д. Шерембей, «у 2024 році українці переплатили за ліки понад 20 млрд грн. Вони сплатили за повітря дорогої ціни аптечної полиці» (URL: <https://mind.ua/publications/20293087-golova-najbilshoyi-pacientskoyi-organizaciyi-ukrayini-pri-deficiti-zakupivli-likiv-u-12-mlrd-grn-ukr>).

Однак якоїсь методики розрахунку цієї суми переплати він не наводить. Враховуючи наведені вище дані щодо сукупної вартості реалізованих на ринку фармацевтичних товарів, величина зазначена оцінки Д. Шерембея викликає сумніви щодо її коректності. Хоча ймовірність самого завищення останніми роками цін на ті чи інші лікарські засоби в Україні під сумнів не ставиться.

Зі свого боку виконавча директорка аптечної мережі «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк у середині червня цього року зазначала: «Аналітика ринку показує, що ціни об'єктивно ростуть, зокрема і через падіння курсу та подорожчання логістики. Тобто маркетингові бюджети не є основним фактором в ціноутворенні» (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>).

Проте у контексті всіх наведених вище міркувань, частка аптек у формуванні цін лікарських засобів у розмірі 22,3 % по відношенню до витрат аптек на організацію продажу фармацевтичних товарів, все-таки може бути дещо завищеною. На цьому питанні ми ще зупинимось у контексті аналізу конкуренції у різних сегментах вітчизняного фармацевтичного ринку. Адже за умов повномасштабної воєнної агресії Росії дуже багато проблем розвитку фармацевтичного ринку в Україні, включно з механізмами ціноутворення на товари й послуги, пов'язані зі станом конкуренції на цьому ринку.

Водночас дуже багато проблем розвитку фармацевтичного ринку в Україні, включно з механізмами ціноутворення на товари й послуги, пов'язані з умовами конкуренції на цьому ринку. Причому ситуація з конкуренцією неоднакова у різних сегментах вітчизняного фармацевтичного ринку. Наприклад, згідно з даними компанії “Proxima Research International”, за

підсумками червня 2025 р. в Україні за обсягом аптечних продажів лікарських засобів лідерами є такі компанії-виробники фармацевтичної продукції, як АТ «Фармак» (5,53 % від сукупного обсягу аптечних продажів), Тева Фармасьютікалз Індастріз (Teva) (4,05 %), Асіно (3,73 %), ПрАТ ФФ «Дарниця» (3,58 %) та КРКА (3,58 % від сукупного обсягу аптечних продажів). Загалом на 10 кращих найбільших виробників і постачальників лікарських засобів в Україні припадало 35,6 % від сукупного обсягу аптечних продажів лікарських засобів. Із них трохи більше половини припадало на вітчизняні фармацевтичні компанії. Виконавча директорка «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк розповіла агентству «Інтерфакс-Україна», що в Україні близько 30 фармацевтичних заводів узагалі не робили маркетингових платежів аптекам (на цих платежах ми зупинимось далі).

Отже, як видно з наведеної інформації, конкуренція у виробничому сегменті фармацевтичного ринку України доволі висока, особливо коли йдеться про безрецептурні препарати. Загалом, коли ми говоримо (іноді дещо умовно) про монопольні позиції тих чи інших виробників, то у таких випадках, як правило, йдеться про конкретні препарати, а не лікарські засоби в цілому.

На сучасному етапі надзвичайно високий рівень концентрації підприємницької діяльності в Україні притаманний сфері дистрибуції товарів на фармацевтичному ринку. Зокрема, як повідомляють ЗМІ з посиланням на дані Антимонопольному комітеті України (АМКУ), компанії-дистриб'ютори «БадМ» і «Оптіма-Фарм» – найбільші гравці на ринку оптової реалізації лікарських засобів в Україні. У 2022–2023 рр. їхня сукупна частка перевищила 85 % на цьому ринку. «БадМ» є українською компанією, а «Оптіма-Фарм» – спільним українсько-естонського підприємством.

Такий високий ступінь концентрації оптової торгівлі лікарських засобів призводить до негативних наслідків для цього ринку та відповідної реакції органів державного управління. Зокрема, на засіданні 31 липня 2025 р. Антимонопольний комітет України визнав дії двох зазначених фармацевтичних дистриб'юторів порушенням законодавства про захист економічної конкуренції. АМКУ «дійшов висновку, що компанії узгоджували ціни на ліки та діяли як єдиний гравець» ... Комітет зазначив, що обидва дистриб'ютори не мали прозорих механізмів ціноутворення й встановлювали торгові надбавки не на основі витрат, а для досягнення однакових або подібних цін. У результаті частка компаній на ринку зросла на 17 %, а чистий прибуток – у 3,5 раза в «БадМ» і в 11 разів в «Оптіма-Фарм» порівняно з 2019 роком. АМКУ зобов'язав кожну з компаній усунути порушення та виніс рішення про накладення штрафу – 2,37 млрд грн на «БадМ» та 2,43 млрд грн на «Оптіма-Фарм» (URL: <https://forbes.ua/news/amku-oshtrafuvav-distribyutoriv-likiv-badm-i-optima-farm-na-mayzhe-5-mlrd-grn-01082025-31695>).

Третім великим дистриб'ютором на фармацевтичному ринку України, згідно з інформацією на її сайті, є компанія ТОВ «Вента ЛТД» (URL: <https://www.ventaltd.com.ua/about>). ЗМІ повідомляють, що «частка “Вента.

ЛТД» на фармацевтичному ринку України, за оцінкою самої компанії, становила 10 – 11 % на початок 2022 р., а в березні того року зросла до 15 %. «Вента ЛТД» має чотири філії в Києві, Одесі, Тернополі, Дніпрі, представництва у Львові, Вінниці та Харкові. Площа аптечних складів компанії становить 28,3 тис. кв. м. Співпрацює з такими фармвиробниками, як Bayer, KRKA, Sanofi, Gedeon Richter, Pfizer, Inc, Servier, GlaxoSmithKline, Teva, Novartis, Sandoz, Abbott, Stada, Novo Nordisk, Delta Medical, Reckitt Benckiser, Дарниця, Фармак, Інтерхім тощо» (URL: <https://mind.ua/companies/1557-venta-ltd>).

Утім, у листопаді 2025 р. журналіст С. Лямець повідомив: «Державне агентство з розшуку активів (АРМА) фактично передало контроль над арештованою часткою ТОВ «Вента ЛТД» особам, прямо пов'язаним з російською корпорацією». За його даними, до війни (до 2014 р.) росіяни володіли 90 % частки в українському дистриб'юторі ліків «Вента ЛТД». Частка була оформлена на російську корпорацію «Катрен». Згодом частину активів передали місцевому менеджменту, проте «Катрен» залишався власником 24 %. У 2022 р. ці активи були арештовані як частина кримінального провадження за можливу співпрацю менеджменту з державою-агресором та фінансування тероризму. АРМА зобов'язувало знайти управителя для цього активу через відкритий конкурс на Prozorro, наголошуючи на забороні участі осіб, пов'язаних із росіянами. Проте вже 6 травня 2025 р. Антимонопольний комітет задовольнив скаргу компанії ТОВ «І.К.Вел», бенефіціаром якої є керівник «Венти ЛТД» О. Волошин. Це фактично дозволило саме цим особам претендувати на управління арештованим активом, незважаючи на попередні заяви АРМА про їхні зв'язки з РФ та участь у схемах фінансування тероризму.

«Історія з «Вентою ЛТД» – це тест на послідовність держави. Коли людей, яких ще тиждень тому називали пособниками агресора, сьогодні фактично допускають до управління стратегічним фармацевтичним активом, виникає серйозна загроза для контролю над ринком, який забезпечує ліками українські лікарні», – зазначає журналіст С. Лямець (URL: <https://www.unian.ua/economics/other/arma-dozvolila-upravlinnya-areshtovanoyu-chastkoyu-venti-ltd-osobam-pov-yazanim-iz-rf-zhurnalist-13198851.html>).

До цього варто додати, що у листопаді 2025 р. проблема з арештованими російськими активами у ТОВ «Вента ЛТД» висвітлювалася і в деяких інших ЗМІ України й США. Потенційно така ситуація може бути приводом для якихось міжнародних політичних демаршів.

Також, як зазначалось у попередньому розділі цієї роботи, вітчизняні ЗМІ повідомляли про російську ракетну атаку на Київ 25 жовтня 2025 р., внаслідок якої було «зруйновано офіс та складський комплекс одного з найбільших дистриб'юторів ліків та медичних засобів в Україні – компанії «Оптіма-Фарм»». За інформацією CEO цієї компанії А. Супруна, тоді збитки

спільної українсько-естонської компанії «Оптіма-Фарм» оцінювались у понад 100 млн дол. США (URL: <https://forbes.ua/news/optima-farm-zaznala-ponad-100-mln-zbitkiv-cherez-raketny-udar-25-serpnya-sklad-zruynovano-ofis-poshkodzheno-26102025-33618>). Тим часом, поки готувався цей матеріал, у ЗМІ з'явилось повідомлення, що росіяни завдали ракетно-дронового удару та знищили розподільчий центр компанії «БаДМ» у м. Дніпро. У результаті було знищено ліків і виробів медичного призначення на понад 5 млрд грн. Зазначається, що це вже третя прицільна атака Росії на інфраструктуру фармацевтичної компанії «БаДМ».

Однак прикметно, що ніяких повідомлень про аналогічні російські атаки на об'єкти ТОВ «Вента ЛТД» у ЗМІ не було.

Утім, зі свого боку, уже згадувана вище виконавча директорка аптечної мережі «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк зазначила: «Щодо дистрибуції скажу так: ми всі відчули, коли не працюють склади у дистриб'юторів. Маю на увазі, що на початку повномасштабного вторгнення українці зіткнулися з дефіцитом ліків, бо не працювали склади. В Україні зараз фактично працюють два великих дистриб'ютори. І я не маю інформації, хто ще зараз готовий прийти і стати новим дистриб'ютором в Харківській, Сумській, Херсонській та Донецькій областях. Крім того, в Україні є такі території, куди навіть вони не їздили. Тому аптеки (зокрема наша мережа) мають власну логістику, за допомогою якої доставляла ліки у ці регіони. Гарні чи погані у нас дистриб'ютори – сказати важко, але інших немає» (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>).

Таким чином, цілком логічно припустити, що на відкритому конкурсі на Prozorro просто не було інших претендентів, які б відповідали вимогам, потрібним для здійснення такої підприємницької діяльності, та водночас претендували б на означену вище частку російських активів у ТОВ «Вента ЛТД». Мабуть, усе-таки саме ризики повномасштабної війни стоять на залученні нових підприємців з відповідним професійним досвідом до сфери дистрибуції товарів на фармацевтичному ринку України. Хоча цілком очевидно, що нині потрібен жорсткий контроль органів державної безпеки за діяльністю ТОВ «Вента ЛТД», у т. ч. й за комунікаціями її персоналу.

Загалом проблема демонополізації сфери дистрибуції українського фармацевтичного ринку в умовах повномасштабної війни є надзвичайно складною і потребує спеціальних досліджень.

Аптечний бізнес як проблемний сегмент фармацевтичного ринку

Вельми високою в Україні також є концентрація підприємницької діяльності у сфері роздрібної торгівлі фармацевтичними товарами (аптечний сегмент фармацевтичного ринку). Зокрема, за наявною в Антимонопольному комітеті України (АМКУ) «інформацією, станом на липень 2025 року п'ятірка найбільших аптечних мереж – АНЦ, “Доброго дня”, “9-1-1” “Подорожник” і “Бажаємо здоров'я” – контролює 64 % роздрібного товарообігу та володіє 42

% усіх аптечних точок (7742 торгові точки)» України. При цьому АМКУ заявив: «Вбачається, що ці групи аптек мають ознаки ринкової влади та можливість відчутно впливати на умови обороту товару на ринку» (URL: <https://biz.liga.net/ua/all/fmcg/novosti/amku-pochav-spravu-protu-piatu-paybilshykh-aptechnykh-merezh>). Зі свого боку CEO мережі аптек «Подорожник» Т. Коляда у листопаді 2025 р. повідомив «Журналу NV», що в Україні тільки ця мережа налічує 2300 аптек (Журнал NV. 2025. № 8. С. 73). Водночас виконавча директорка мережі «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк у середині липня 2025 р. стверджувала, що ця мережа має понад 1700 аптек. При цьому на перше місце за сукупною кількістю аптек вона ставить мережу АНЦ (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>).

Тобто можна вважати, що оприлюднена інформація про кількість аптек в аптечних мережах України може бути не зовсім точною, оскільки через військові дії частина аптек може не працювати, але залишатись у відповідних списках компаній та державних і місцевих органів влади.

Водночас статистичні дані, аналогічні даним АМКУ, наводили деякі ЗМІ з посиланням на «аналітичні дані компанії “Proxima Research International”, яка вже згадувалася раніше. «Так, станом на квітень 2025 року ТОП-5 аптечних мереж вже контролюють 64 % усього роздрібного товарообігу та 41 % усіх аптек країни. А темпи зростання – понад 60 аптек на місяць. Якщо ця тенденція збережеться, через три роки п'ять провідних компаній контролюватимуть до 80 % продажів і понад половину аптечної інфраструктури України. Водночас інші компанії, зокрема середні та локальні мережі, демонструють стабільність або навіть скорочення кількості торгових точок. Це свідчить про поступове витіснення дрібних гравців. Зокрема, власні торгові марки (ВТМ), електронна комерція, цифрові сервіси – у всіх цих сегментах лідерство належить ТОП-5», – повідомили ЗМІ.

При цьому у ЗМІ, з посиланням на думку неназваних експертів, наголошувалось, що «невеликі, незалежні аптеки не витримують конкуренції з великими мережами, які мають більше ресурсів для знижок, маркетингу та цифрових рішень. У результаті дрібні аптечні заклади, зокрема у прифронтових територіях, змушені закриватися або продаватися більшим гравцям ринку» (URL: <https://sensor.net/ua/photonews/3556542/monopolizatsiya-aptechnogo-rynku-dribni-apteky-ne-vytrymuyut-konkurentsiyi>).

Утім Ю. Клименюк, виконавча директорка мережі «Аптеки 9-1-1», вважає, що «навіть чи концентрація (аптек. – Прим. ред.) триватиме. Нині мережі активно зачиняють аптеки, і ми теж, бо не можемо тримати збиткові аптеки. До того ж ми зараз не маємо змоги поновлювати аптеки після прильотів... Наразі маркетингові договори відсутні й націнки не вигідні, тому неприбуткові аптеки зачиняються. Передусім це “б’є” по селу і прифронтових територіях. Ми зараз більше закриваємо, ніж відкриваємо».

На запитання кореспондента, наскільки важко за нинішніх умов працювати малим аптекам, Ю. Клименюк зазначила: «Тут багато залежить від

того, де працює аптека. Наприклад, аптечні мережі, які за мирні роки трошки набрали своєї ваги, змогли поновитися на деокупованих територіях. Але ФОПи й малі аптеки не відновили там свою роботу. І хоча там такі аптеки раніше були, тепер їх там немає – у них немає ресурсу. Наприклад, у Старому Салтові (Харківська область. – Прим. ред.) стоять чотири зачинені малі аптеки... Це, зокрема, один із чинників того, чому в цих регіонах зростають аптечні мережі, поміж яких і наша. Втім, це не означає, що у аптечного бізнесу є гроші на розвиток» (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>).

Водночас наявність великої кількості дрібних суб'єктів підприємництва у аптечному сегменті фармацевтичного ринку України підтверджується й відповідними статистичними даними. Так, вже згадуваний вище голова координаційної ради БО «100 % Життя» Д. Шерембей навів такий приклад: «Понад 80 млн німців, для яких потрібно 15 тис. аптек; українців трохи більше ніж 30 млн, і в нас близько 19 тис. аптек. Тобто це абсолютно неадекватний обсяг пропозиції на попит» (URL: <https://mind.ua/publications/20293087-golova-pajbilshoyi-pacientskoyi-organizaciyi-ukrayini-pri-deficiti-zakupivli-likiv-u-12-mlrd-grn-ukr>).

У контексті проблем концентрації аптечного бізнесу в Україні також доцільно знову звернутись до питань ціноутворення на лікарські засоби в Україні, включаючи маркетингові угоди та бюджети, які у I кварталі 2025 р. були заборонені урядовою постановою і в рамках яких аптеки отримували кошти від гуртових постачальників/виробників конкретних фармацевтичних товарів за виставлення їх у роздрібний продаж. Заборона зазначених маркетингових угод обґрунтовувалася тим, що такі дії призводять до зростання роздрібних цін на лікарські засоби в аптеках.

Зі свого боку представники аптечного бізнесу по-іншому оцінювали не лише економічну, а й соціальну роль цих маркетингових угод. Наприклад, виконавча директорка мережі «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» зазначила, що аптечний «ринок завжди був конкурентним, навіть під час війни. Але зараз конкуренції стало менше, тому що з березня цього року заборонені маркетингові послуги. У цілому аптека конкурує тим, що може надати пацієнту (кінцевому споживачеві) вигідніші пропозиції. Нинішні спроби регуляції ринку через заборону маркетингових договорів призвели до того, що всі мають однакові ціни і не можуть пропонувати пацієнтам знижки. Як наслідок, конкуренції стає менше, а українці стали платити більше». І далі Ю. Клименюк продовжила: «Якщо ж говорити про ринок загалом, то давайте зачепимо тему заборони маркетингу, яка регулюється постановою Кабміну № 168. Середні витрати аптек на оренду, комунальні платежі, зарплатню становлять десь 25 % від обороту. Націнка на препарати, які входять в національний перелік основних лікарських засобів, – максимум 15 %, їх частка в структурі товарообігу становить близько 20 %. На ліки за програмою реімбурсації допустима максимальна націнка у розмірі 12

%, їх частка в структурі продажів – 10 %. На рецептурні препарати максимальна націнка – 20 %, частка в структурі – 40 %. На безрецептурні препарати максимальна націнка – 35 %, їх частка – 30 %. В середньому націнка (тобто наш заробіток) становив 18,1 %, частка маркетингових платежів – до 15 %».

Тому, на думку виконавчої директорки аптечної мережі «Аптеки 9-1-1», «теза про те, що обмеження маркетингових платежів автоматично веде до зниження ціни, на практиці не підтвердилася... Ба більше, таке регулювання призвело до того, що деяких препаратів, які виробники продавали через маркетингові інструменти, в країні не стало... Виявилося, що маркетинг становив лише від 6–10 % ціни. Тому його заборона не змінила ситуацію» (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>).

Загалом аналіз повідомлень ЗМІ демонструє негативне ставлення багатьох представників українського аптечного бізнесу до урядової заборони так званих договорів на маркетингові послуги, згідно з якими аптеки брали з виробників доплату за можливість викласти на полиці свої ліки.

У контексті розгляду питань ціноутворення на лікарські засоби в Україні вельми цікаву інформацію надає відповідне дослідження, яке провело бізнес-медіа Mind.ua. Дослідники «порівнювали ціни в київських мережах аптек на 5 популярних препаратів: Анальгін-Дарниця, Спазмалгон, Назо-Спрей, Бісопролол, Магнікор. Вони не потрапили до переліків ліків (топ-100 та ще понад 200 препаратів), на які фармацевтичні компанії добровільно знизили ціни після втручання РНБО. Такий підхід був застосований для чистоти експерименту. Загалом у дослідження потрапило 14 аптечних мереж... Досліджуваний період – червень 2025 року, дані платформи Liki24».

Дослідники зазначили, що «для трьох із цих п'яти препаратів різниця між найвищою та найнижчою ціною в досліджуваних аптеках Києва перевищувала 50 %, у двох інших – була більшою за 30 %, а на Анальгін взагалі сягнула 91 %. Вочевидь така величезна різниця не може пояснюватися відмінностями в націнках аптек, адже їх максимальний рівень, визначений Кабміном із 1 березня, для безрецептурних ліків становить 35 %».

Mind звернувся із запитом до п'яти найбільших мереж і більшості аптечних компаній, що потрапили в наше дослідження, з проханням пояснити, чому попри рішення РНБО та Кабміну про врегулювання націнок, а також решти державних регуляцій, спрямованих на зниження та стабілізацію цін, різниця у вартості того самого препарату в різних аптеках настільки велика. На жаль, на момент виходу матеріалу жодна з мереж не надала відповіді на запит», зазначається у згаданому дослідженні (URL: <https://mind.ua/publications/20290701-aptechnij-biznes-chomu-v-ukrayini-visokicini-na-lik-abo-yak-narodzhuetsya-haos>).

Водночас необхідно підкреслити що аптечний ринок Києва найбільш платоспроможний та прибутковий в Україні, характеризується власною територіальною диференціацією рівнів дохідності аптечної торгівлі та обсягів

покупок фармацевтичних препаратів населенням. Тому для більшої об'єктивності результатів досліджень питань диференціації цін на фармацевтичні препарати й на лікарські засоби зокрема треба враховувати, що Україні притаманний дуже високий ступінь нерівномірності розміщення аптек, залежно від категорій населених пунктів. Так, за надзвичайно великої кількості аптек у Києві та деяких інших великих містах, у малих населених пунктах, й особливо у селах, відчувається гостра нестача аптек.

Хоча, наприклад, СЕО мережі аптек «Подорожник» Т. Коляда у листопаді 2025 р. стверджував, що 25 % з 2300 аптек цієї мережі розташовані у малих містах, селищах та селах (Журнал NV. 2025. № 8. С. 75). Утім між кількістю аптек і густиною їх розміщення у малих містах і селах, мабуть, все-таки доволі велика різниця. Тому більш об'єктивно відображала б ситуацію інформація про кількість аптек у кожній категорії населених пунктів (малих містах, селищах та селах) окремо.

Уже згадувана вище виконавча директорка аптечної мережі «Аптеки 9-1-1» Ю. Клименюк з цього приводу зазначила: «Якщо ж ми говоримо про конкуренцію з погляду відкриття аптек, то, на жаль, в Україні присутня велика кількість населених пунктів, де аптек зовсім немає, наприклад, в Івано-Франківській, Вінницькій, Хмельницькій та Закарпатській областях. Загалом є 905 населених пунктів, де відсутня бодай одна аптека, і це не прифронтові області. Чому так сталося? Через кадровий голод і низьку щільність населення на цих територіях» (URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1087578.html>). До цього ще треба згадати й про скорочення кількості аптек на прифронтових територіях через бойові дії, які там відбуваються.

За таких обставин аптечний бізнес в умовах повномасштабної війни цілком закономірно прагне застрахуватись від ризиків та збитків. Тому у своїй підприємницькій діяльності віддає перевагу більш безпечним територіям України з вищою купівельною спроможністю населення. До речі, розглянуте вище дослідження бізнес-медіа Mind.ua проводилось на найбільш платоспроможному й прибутковому регіональному аптечному ринку України – у Києві. Саме на цьому ринку аптеки намагаються отримати найбільші доходи і таким чином максимально застрахуватись від збитків на інших регіональних ринках. Адже у малих містах, селищах й особливо селах у аптек зовсім інші можливості для проведення їх комерційної діяльності через значно нижчу платоспроможність покупців у цій категорії населених пунктів.

Із зазначеного випливає, що, задля підвищення своєї ефективності, вдосконалення законодавства щодо державного регулювання діяльності аптек в Україні обов'язково треба враховувати територіальну нерівномірність поширення аптек в Україні та реальні соціально-економічні умови їх функціонування під впливом воєнних і територіальних чинників. В цьому контексті дуже корисними можуть виявитись регіональні дослідження умов ринкової конкуренції, які проводяться Антимонопольним комітетом України.

До того ж, як зазначають оглядачі деяких ділових ЗМІ, «протягом останніх 15 років аптечні мережі диктували умови фармацевтичному ринку. Річ у тім, що аптека – єдине місце, крім лікарні, де дозволений продаж препаратів медичного призначення. Ні в дистриб'юторів, ні у виробників немає такого права, тож якщо хочеш продати товар – потрібно виконувати умови аптек» (URL: <https://epravda.com.ua/biznes/dovoyuvalis-cherez-konflikt-z-aptekami-darnicya-prizupinila-virobnictvo-likiv-811704>).

Причому цілий ряд проблем вітчизняної фармацевтики у концентрованому вигляді знайшли своє відображення у публічному корпоративному конфлікті компанії з виробництва ліків «Дарниця» та п'ятіркою найбільших в Україні аптечних мереж. Водночас оглядачі ЗМІ наголошують, що «Дарниця» – лідер фармринку України в натуральному вираженні. Компанія присутня на ринку понад 90 років і випускає ліки 180 брендів у 15 різних формах. Стратегічні напрями розвитку портфеля – кардіологія, неврологія, вирішення проблем болю».

Також ЗМІ повідомили, що «наприкінці 2024 р. цей виробник ліків опинився у центрі уваги через підвищення цін на низку популярних препаратів, що викликало занепокоєння аптечних мереж». Згодом компанія «Дарниця» подала скаргу до Антимонопольного комітету України, звинувативши найбільші аптечні мережі у створенні бар'єрів для реалізації її продукції. Учасники ринку пояснили ситуацію економічним тиском і дією нових регуляторних правил.

Зі свого боку представники аптечних мереж стверджували, що зниженню попиту на продукцію компанії «Дарниця» могло сприяти те, що компанія не знизила відпускних цін після скасування маркетингових платежів аптекам, а також підвищення цін наприкінці 2024 р. – на початку 2025 р. При цьому «серед препаратів, на які “Дарниця”, на думку частини учасників ринку, безпідставно підняла ціни, називали Цитрамон-Дарниця, який на аптечних полицях замінили дешевші аналоги, зокрема, Цитрамон виробництва фармацевтичної компанії «ЛубниФарм» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/farmkompaniya-darnicya-zvernulasya-do-amku-cherez-konflikt-z-naybilshimi-aptechnimi-merezhami-50547768.html>).

Так, у мережі аптек «Подорожник» пояснили зменшення закупівлі препаратів «Дарниці» тим, що на ринку присутні аналоги нижчої вартості. При цьому представники цієї мережі аптек запевняли, що доступ до полиць аптек для їх виробника не блокують.

Водночас CEO мережі аптек «Подорожник» Т. Коляда зазначає, що у «Дарниці» є препарати, які не мають повних аналогів на українському фармацевтичному ринку такі як, наприклад, неоспастил. «Вони поза ціноювою конкуренцією і, звичайно, намагаючись пропонувати клієнтам найбільш повний асортимент ліків, ми продавали, продаємо і будемо їх продавати», – наголосив він (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/chi-spravdi-preparati-darnitsi-znikayut-aptek-1758104773.html>).

Водночас «співрозмовники ЕП (Економічної правди. – Прим. ред.) у владі не можуть однозначно сказати, чи є падіння продажів “Дарниці” змовою аптек, оскільки довести це складно». Також оглядачі ЗМІ, на основі власного досвіду спілкування з учасниками фармацевтичного ринку, висловлюють думку, що регулятору – Міністерству охорони здоров’я – набридли і аптеки, і виробники. Швидкого врегулювання «згори», на що розраховувала «Дарниця», не сталося, а війна перетворилася на «позиційну». При цьому «керівництво “Дарниці” розглядає кілька сценаріїв управління компанією залежно від подальшого розвитку подій, але деталей поки не розкриває. Разом з тим завод намагається зменшити власні видатки».

Здавалося б, такий потужний виробник лікарських засобів міг би компенсувати свої втрати на внутрішньому українському ринку за рахунок зовнішнього. Але, як зазначають деякі експерти, «експорт у “Дарниці” традиційно невеликий, оскільки компанія фокусувалася на внутрішньому ринку. Це пов’язано з тим, що більшість її продуктового портфеля становлять генерики (непатентований лікарський препарат), а за кордоном ця ніша зайнята. За словами CEO компанії Андрія Обрізана, виходити на нові ринки й реально конкурувати на них можна з новими, більш технологічними препаратами» (URL: <https://epravda.com.ua/biznes/dovoyuvalis-cherez-konflikt-z-aptekami-darnicya-prizupinila-virobnictvo-likiv-811704>).

До речі, конфлікт фармацевтичної компанії «Дарниця» з аптечними мережами непрямим чином висвітлив проблему впровадження у вітчизняне виробництво новітніх фармацевтичних товарів і, насамперед, лікарських засобів. Йдеться про інвестиції у розробку та виробництво таких фармацевтичних товарів. Адже, як свідчить досвід великих іноземних компаній, з одного боку, виробництво саме новітніх фармацевтичних товарів, особливо лікарських препаратів, забезпечує конкурентоспроможність і високі доходи цих компаній, а за іншого боку, розробка та впровадження у виробництво новітніх фармацевтичних вимагає значних інвестицій. До того ж окупність таких інвестицій потребує значного періоду часу. За умов же повномасштабної війни та пов’язаними з нею ризиками та невизначеністю, суб’єкти підприємництва прагнуть обмежувати свої витрати та мінімізувати період їх окупності.

Для зміни ситуації зі схильністю суб’єктів підприємництва українського фармацевтичного ринку до інвестування потрібне відповідно спрямоване державне регулювання цього ринку. Розробка механізмів такого державного регулювання вельми складна та потребує окремого дослідження. Адже згадувана вище надзвичайно важлива діяльність Антимонопольного комітету впливає на цінову ситуацію на фармацевтичному ринку України, але сама по собі не підвищує схильність суб’єктів підприємництва до інвестування у виробництво новітніх фармацевтичних товарів, особливо лікарських засобів *(Під час підготовки цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Державна служба статистики України*

(<http://www.ukrstat.gov.ua>); *Економічна правда* (<https://www.epravda.com.ua>). – 2025. – 17.09; 31.10; 7.12; *Журнал NV*. – 2025. – № 8; *Інтерфакс-Україна* (<http://interfax.com.ua>). – 2025. – 14.07; *Liga.net* (<https://www.liga.net>). – 2025. – 17.09; 3.10; *РБК Україна* (<https://rbc.ua>). – 2025. 22.07; 2, 17.09; 6.11; ТОВ «Вента ЛТД» (<https://www.ventaltd.com.ua/about>); УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2024. – 17.11; *Цензор.net* (<https://censor.net.ua>). – 2025. – 6.06; 1, 20, 25.08; 10.11; *Щотижневик Аптека online. Ua* (<https://www.apteka.ua>). – 2024. – 17.06; 16.12; 2025. 17, 25.11; *Delo.ua* (<https://delo.ua>). – 2025. – 21.10; *Forbes Україна* (<https://forbes.ua>). – 2025. – 28.04; 1, 28.08; 10.09; 26.10; *Mind.ua* (<https://mind.ua>). – 2025. – 17.06; 11.08; *NV* (<http://nv.ua>). – 2025. – 25.09; *Proxima Research International* (<https://proximaresearch.com/ua>).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Привітання Президента НАН України академіка А. Загороднього з нагоди 107-ї річниці від дня заснування Національної академії наук України
«Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Щиро та сердечно вітаю вас із 107-ю річницею від дня заснування Національної академії наук України!

Більше сотні років наша академія є головним творцем науки в Україні та важливим міжнародним науковим центром. Подумки перегортаючи сторінки історії розуміємо, який непростий і водночас гідний шлях вона пройшла впродовж цього часу.

Сьогодні Національна академія наук живе та працює у складних умовах воєнного часу. Але основні принципи її діяльності залишаються незмінними. Це, зокрема, відданість ідеалам наукової об'єктивності та добросовісності, поєднання наукових традицій та новаторських підходів, розв'язання актуальних проблем фундаментального і прикладного характеру.

Попри важкі умови роботи, постійні обстріли і руйнування, виявляючи неабияку мужність і самовіддачу, науковці НАН України продовжують наполегливо працювати та досягати результатів, що служать державі й суспільству. Розробки наших учених допомагають захищати життя, відновлювати економіку, створювати технології для оборони і безпеки та відбудови країни. Це дає переконливі підстави стверджувати, що наука в Україні жива, а Національна академія наук попри всі виклики працює!

Сьогодні світ уперше відзначає Міжнародний день залучення до науки заради сталого розвитку, ініційований Україною та проголошений ЮНЕСКО. Ця нова дата в календарі покликана нагадати про роль науки у досягненні цілей сталого розвитку, розв'язанні глобальних викликів, сприяти

популяризації наукових знань та поглибленню міжнародного діалогу у цій сфері. Перебуваючи у стані вимушеної війни з агресором, Україна взяла на себе місію нагадати світу про роль науки як мосту для взаєморозуміння, миру та стійкості.

Ще раз вітаю з річницею заснування Національної академії наук та міжнародним науковим святом! Бажаю всім міцного здоров'я, креативних ідей, плідного наукового пошуку та гідного визнання! Нехай кожен новий день буде кроком до стійкого миру, сильної і успішної України!

Працюймо разом на благо науки, українського народу та заради зміцнення держави! Хай живе і процвітає наша Академія! Слава Україні!

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України
Анатолій Загородній»

(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 27.11).

***

Засідання Президії НАН України під головуванням Президента академії академіка НАН України А. Загороднього відбулося 3 грудня 2025 р. На розгляд членів Президії було винесено дві наукові доповіді, що окреслили актуальні напрями сучасних досліджень.

Доповідь завідувача відділу числових методів математичної фізики Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України доктора технічних наук М. Андрійчука було присвячено моделюванню матеріалів із специфічними властивостями на основі асимптотичних підходів до задач акустичного та електромагнітного розсіювання.

Виступ містив узагальнення багаторічних досліджень інституту, у межах яких отримано нові аналітично-числові результати щодо поведінки неоднорідних матеріалів з малими включеннями. Науковець детально зупинився на розробленому колективом ефективному методі граничних інтегральних рівнянь, що дає можливість зводити складні задачі хвильового розсіювання до систем лінійних алгебраїчних рівнянь фіксованої розмірності. Такий підхід істотно зменшує обчислювальні витрати і відкриває можливість отримання напіваналітичних розв'язків, що є критично важливим для точного та масштабованого моделювання.

Особливо відзначено дослідження, які дають змогу цілеспрямовано моделювати матеріали з керованою рефракцією, електричною та магнітною проникністю. Серед потенційних застосувань – метаматеріали з від'ємним коефіцієнтом рефракції, здатні мінімізувати зворотне розсіювання, що є ключовим для сучасних захисних і телекомунікаційних технологій. Представлені результати мають прикладну цінність для розроблення захисних плівок у мікросмугових антенах та гнучких випромінювальних елементах.

В обговоренні доповіді голова Західного наукового центру НАН України та МОН України, директор Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка академік НАН України З. Назарчук відзначив наукову новизну підходу, зосередженого на отриманні аналітичних розв'язків задач розсіювання, підкресливши як їхню високу цінність, так і природні обмеження моделі. Начальник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних сил України, генерал-майор, член-кореспондент НАН України І. Чепков наголосив на великому прикладному потенціалі результатів для оборонних технологій, зокрема в контексті зниження помітності, радіопрозорості та розроблення оптичних систем гіперзвукових апаратів. Директор Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача академік НАН України Р. Кушнір підкреслив, що представлені результати продовжують розвиток наукової школи професора М. Войтовича, демонструють активну міжнародну співпрацю та відзначаються значним прикладним потенціалом. Академік-секретар Відділення математики НАН України, директор Інституту математики академік НАН України О. Тимоха наголосив, що робота є зразком класичної прикладної математики з ґрунтовною аналітичною частиною й коректною валідацією моделі, що робить її важливою основою для подальших розширених досліджень.

Другу доповідь «Війна Російської Федерації проти України і контексти пам'яті про Другу світову» представив завідувач відділу воєнно-історичних досліджень Інституту історії України член-кореспондент НАН України О. Лисенко.

Доповідач наголосив, що російсько-українська війна та паралельні конфлікти в інших регіонах світу чітко проявили розмежування між демократичними державами та авторитарними режимами, яке набуває ознак «другої холодної війни».

Ключовим акцентом доповіді став аналіз того, як російська влада використовує милітаризовану історичну пам'ять і радянський міф про «Велику Вітчизняну війну» для легітимації агресії, руйнування міжнародного правопорядку та мобілізації російського суспільства.

Докладно було розглянуто ключові складові цього міфу:

- монополізацію ролі СРСР у перемозі над нацизмом;
- применшення внеску інших народів;
- замовчування військових злочинів радянського режиму;
- вибудовування імперського, колоніального бачення історії;
- спроби легалізації «права» Росії на сфері впливу та «історичні території».

О. Лисенко підкреслив, що ці ідеологічні конструкції стали інструментом виправдання анексії Криму, повномасштабного вторгнення 2022 р. та системних злочинів проти людяності, а також засобом впливу на

міжнародну спільноту, яка тривалий час перебувала під впливом нав'язаних Кремлем історичних наративів.

Учасники обговорення відзначили актуальність порушених питань і важливість наукового аналізу історичної політики РФ у контексті сучасної війни.

Старший науковий співробітник Науково-дослідного центру документування та дослідження досвіду війни Навчально-наукового інституту воєнної історії, права та суспільних наук Національного університету оборони України, генерал-майор, кандидат історичних наук В. Кидонь зосередив увагу на механізмах формування радянського, а згодом російського міфу «Київ за три дні» та показав, як фальсифікація даних про Київську наступальну операцію 1943 р. стала підґрунтям для подальших маніпуляцій, що вплинули навіть на плани Кремля у 2022 р. щодо швидкого захоплення столиці.

Завідувач відділу політичної культури та ідеології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук Ю. Ніколаєць підкреслив, що Друга світова війна є центральним елементом російської колективної пам'яті, що полегшує конструювання міфів, спрямованих на демонізацію України. Він наголосив на необхідності посилення української інформаційної політики, зокрема шляхом створення якісного аудіовізуального контенту про внесок українців у перемогу над нацизмом.

Директор Головної астрономічної обсерваторії академік Я. Яцків подякував історикам за фахове висвітлення російсько-української війни та зауважив на доцільності ширшого порівняльного аналізу, зокрема досвіду подолання фашистського минулого Німеччиною, який може бути корисним для розуміння сучасних викликів політики пам'яті.

В. о. академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, директор Інституту історії України академік В. Смолій підкреслив, що російська історична політика є цілісною системою ідеологічного впливу, спрямованою на легітимацію агресії, і тому потребує подальших глибоких досліджень та узгоджених дій гуманітарних установ НАН України.

Директор Інституту всесвітньої історії член-кореспондент НАН України А. Кудряченко звернув увагу на зовнішньополітичний вимір російської міфотворчості та її вплив на міжнародні інституції, підкресливши необхідність формування Україною власного концепту історичної пам'яті, орієнтованого також на світову аудиторію.

Далі було заслухано доповідь голови Науково-видавничої ради НАН України академіка Я. Яцківа про результати виконання Цільової комплексної програми НАН України з розвитку науково-видавничого комплексу у 2021–2025 рр.

Реалізація програми стала важливим кроком у впорядкуванні видавничої діяльності академії та створенні умов для її подальшого розвитку. У рамках восьми книжкових проєктів видано понад 240 назв наукових книг,

включно з монографіями, виданнями іноземними мовами та серією «Наукова книга. Молоді вчені», загальним накладом понад 244 тис. прим. Тривала робота над енциклопедичними проєктами – видано томи «Словника української мови» та «Енциклопедії сучасної України».

За Програмою підтримки журналів у 2021–2025 рр. вийшло друком 1 тис. 160 випусків 43 видань, надано понад 8 тис. DOI. Зросла присутність журналів і монографій НАН України у Web of Science Core Collection і Book Citation Index.

Особливу увагу приділено створенню інфраструктури відкритої науки, зокрема Універсальної видавничої платформи НАН України, і впровадженню рішень, необхідних для переходу журналів на діамантову модель відкритого доступу.

Президія підкреслила актуальність подальшого розвитку видавничої галузі НАН України відповідно до європейських стандартів відкритої науки, необхідність посилення координаційної ролі Науково-видавничої ради й концентрації ресурсів на підвищенні якості наукових публікацій, їх видимості та відповідності міжнародним вимогам.

Було підтримано пропозицію щодо підготовки нової цільової програми на 2026–2030 рр., спрямованої на забезпечення потреб академії у високоякісній видавничій продукції та вирішення ключових організаційних і методичних завдань.

На завершення учасники засідання розглянули ряд поточних питань. Зокрема, було ухвалено рішення про присвоєння звання «Почесний доктор Національної академії наук України» президенту Литовської академії наук, проректору Вільнюського університету, габілітованому доктору наук, професору Ю. Банісу (Jūras Banys). Високу відзнаку присуджено за його вагомий особистий внесок у розвиток науки й освіти в галузі фізики, а також за активне сприяння зміцненню міжнародної наукової співпраці та підвищенню авторитету Національної академії наук України на світовій арені (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 3.12*).

***

Делегація на чолі з президентом НАН України академіком НАН України А. Загороднім у складі першого віцепрезидента НАН України, голови Секції фізико-технічних і математичних наук академіка НАН України В. Богданова, академіка-секретаря Відділення фізики і астрономії НАН України академіка НАН України М. Бондаря, а також представників структурних підрозділів апарату Президії та Відділення фізики і астрономії НАН України 4 грудня 2025 р. відвідала три провідні наукові установи академії: Інститут магнетизму ім. В. Г. Бар'яхтара, Донецький фізико-технічний інститут ім. О. О. Галкіна та Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова.

Метою поїздки було ознайомлення з інфраструктурою, ключовими науковими напрямами й сучасними результатами досліджень, а також визначення проблемних питань, які потребують підтримки на рівні академії. Під час зустрічей керівництво НАН України оглянуло лабораторні комплекси, наукове обладнання, експериментальні установки, обговорило актуальні напрями розвитку, поспілкувалося з ученими.

Робочий візит дав змогу всебічно оцінити стан виконання фундаментальних і прикладних досліджень, участь інститутів у наукових програмах НАН України та інших інструментах грантової підтримки, а також перспективи інтеграції їхніх результатів у національні й міжнародні дослідницькі ініціативи.

Першою установою в програмі став Інститут магнетизму, провідний науковий центр України в галузі магнітних явищ, який у 2024 р. отримав ім'я свого засновника, видатного фізика В. Бар'яхтара. Директор інституту член-кореспондент НАН України О. Товстоліткін ознайомив гостей зі структурою установи, її науковими школами, кадровим потенціалом, сучасними експериментальними можливостями, окресливши ключові напрями й перспективи розвитку установи.

Делегація ознайомила з роботою відділів теорії магнітних явищ і магнітної динаміки конденсованих середовищ, фізики плівок, мезо- та нанокристалічних магнітних структур. Науковці представили фундаментальні й прикладні дослідження у сфері магнетоніки, спінтроники, наноелектроніки та магнітоструктурних перетворень – напрямів, що формують основу майбутніх високошвидкісних інформаційних технологій і застосувань у біомедицині й сенсоріці. Також було продемонстровано методики неруйнівної діагностики конструкційних матеріалів на основі ефекту Баркгаузена, що дають змогу оцінювати їхній ресурс, структуру й напружений стан.

Особливу увагу було приділено Центру колективного користування «Магнітних та структурних досліджень», який працює на базі спектрометра електронного парамагнітного резонансу “Bruker ELEXSYS E500”. На базі спектрометра виконуються дослідження, спрямовані на створення керованих елементів наноелектроніки та спінтроники.

Гостям також було представлено високовакуумну установку «VU-2M» – для виготовлення складних магнітних наноструктур. Її технічні можливості забезпечують отримання високоякісних пліткових матеріалів з точно контрольованими параметрами, необхідних для застосувань у сучасній електроніці, сенсоріці та медичних технологіях.

Важливою частиною візиту була демонстрація Лабораторного комплексу для досліджень у середовищах високих газових і гідростатичних тисків та температур, який має статус національного надбання. Його можливості – до шести незалежних камер високого тиску, контрольоване ізостатичне пресування, точний контроль параметрів експерименту – дають змогу проводити унікальні дослідження впливу екстремальних умов на

структуру і властивості матеріалів, здійснювати гідротермальний синтез магнітних наночастинок, композитів для потреб електроніки та медицини.

Під час завершальної дискусії учасники зустрічі обговорили напрями подальшого розвитку: модернізацію експериментальної бази, посилення прикладної складової досліджень, розширення міжнародної співпраці та підтримку молодих учених. Керівництво академії відзначило, що Інститут магнетизму ім. В. Г. Бар'яхтара НАН України є унікальною установою, де поєднуються фундаментальні дослідження з високотехнологічними розробками, важливими для ключових сфер економіки, промисловості та безпеки держави.

Далі делегація відвідала Донецький фізико-технічний інститут ім. О. О. Галкіна, який після вимушеної релокації з Донецька у 2014 р. успішно відновив діяльність у Києві та Харкові.

В. о. директора доктор фізико-математичних наук В. Криворучко представив історію установи, провідні наукові школи та сучасні напрями досліджень, серед яких інтенсивна пластична деформація, альтернативна енергетика, надпровідна спінтроніка, магنونіка, супрамолекулярний магнетизм, фізика матеріалів.

Делегація ознайомила з роботою відділів, де проводяться дослідження матеріалів в екстремальних умовах, розробляються нові функціональні й конструкційні матеріали.

Науковці продемонстрували комплекс сучасного обладнання для проведення експериментів під високим тиском, а також при високих і наднизьких температурах. Серед продемонстрованих систем – установки для точково-мікроконтактної та тунельної спектроскопії, кручення під високим тиском, холодного ізостатичного пресування, а також пілотна лінія для синтезу оксидних нанопорошків. Окремо учасники зустрічі обговорили питання оновлення та модернізації приладового парку й підтримки дослідників, які працюють у складних умовах релокації.

Було відзначено активну участь Інституту у міжнародних програмах, зокрема у грантах від Volkswagen Foundation, IEEE “Magnetism for Ukraine”, програми “Horizon-2020” і Європейського фонду для переміщених науковців, що сприяє інтеграції українських вчених у світову наукову спільноту.

Керівництво НАН України підкреслило важливість збереження наукової школи Донецького фізико-технічного інституту ім. О. О. Галкіна та створення належних умов для його подальшої діяльності й розвитку.

Завершальним етапом поїздки стало відвідування Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова, провідної установи України в галузі фізики металів і сучасного матеріалознавства. Директор Інституту академік НАН України В. Татаренко окреслив актуальні напрями фундаментальних і прикладних досліджень, діяльність наукових шкіл та ключові досягнення колективу, наголосивши на безперервності розвитку інституту і важливості його внеску у формування національної матеріалознавчої науки.

Гості детально ознайомилися з діяльністю ряду наукових підрозділів установи. У відділах фізики міцності та пластичності негетомогенних металевих матеріалів, фізики міцності й руйнування матеріалів, а також мікро- та наноелектроніки науковці продемонстрували новітні експериментальні методики й актуальні напрями досліджень, що визначають розвиток сучасної фізики твердого тіла. Представлені роботи засвідчили глибину теоретичного опрацювання проблематики та здатність інституту забезпечувати дослідження на рівні світових наукових практик.

Особливу увагу учасники візиту приділили загальноінститутському дослідно-інфраструктурному Центру оброблення та діагностики та центрам колективного користування, які формують ядро експериментальної інфраструктури інституту. У Центрі «Дослідження механічних властивостей» гостям продемонстрували можливості високоточного випробування матеріалів за різних навантажень і температур. У Центрі «Вібраційний магнітометр 7404 VSM» було представлено обладнання для визначення магнітних характеристик матеріалів – від класичних металів до складних композитних структур. Центр сканувальної зондової мікроскопії та резонансної спектроскопії ознайомив відвідувачів з методами молекулярного аналізу, які дають змогу виявляти тонкі структурні зміни в матеріалах і відкривають широкі перспективи для створення нових функціональних речовин. Сукупність цих лабораторій продемонструвала можливості інституту забезпечувати комплексні дослідження – від мікротехнічних властивостей до магнітних і структурних характеристик.

Під час демонстрації наукових результатів значний акцент було зроблено на розробках, що мають прикладне значення. Дослідники презентували роботи з вивчення процесів зміцнення й руйнування конструкційних матеріалів, моделювання їхньої поведінки в екстремальних умовах, створення інноваційних сплавів і функціональних матеріалів з керованими магнітними, механічними й електронними властивостями. Частина цих розробок уже впроваджується у виробничі процеси або може знайти застосування в оборонній промисловості, авіакосмічній сфері, машинобудуванні та енергетичному секторі.

Важливою темою під час спілкування стало обговорення кадрового потенціалу. В інституті працюють сотні досвідчених учених, серед яких доктори і кандидати наук, молоді дослідники, які формують нові напрями у фізиці металів та матеріалознавстві. Функціонують спеціалізовані вчені ради, що забезпечують підготовку висококваліфікованих кадрів і розвиток наукових шкіл у галузях фізики твердого тіла, металознавства й термічної обробки матеріалів.

Окремо було відзначено видавничу діяльність інституту, що є важливою складовою його міжнародного наукового авторитету. Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України є засновником трьох престижних наукових періодичних видань – «Металофізика та новітні технології», «Успіхи фізики

металів» та «Наносистеми, наноматеріали, нанотехнології». Ці журнали стали платформами для поширення результатів досліджень українських і зарубіжних учених, підтримуючи високий рівень наукової комунікації у сфері матеріалознавства.

Підбиваючи підсумки візиту, керівництво академії зазначило, що попри складні виклики сучасності Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України зберігає високий рівень наукових результатів, потужний кадровий потенціал і сучасну експериментальну базу. Разом з тим було наголошено на важливості подальшої державної та інституційної підтримки, модернізації обладнання й розширення міжнародної співпраці, щоб інститут і надалі залишався одним з ключових центрів розвитку металофізики та матеріалознавства в Україні (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 5.12).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

На загальноакадемічному міждисциплінарному семінарі обговорили сучасні терапевтичні рішення для подолання антибіотикорезистентності.

В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 28 листопада 2025 р. відбулося чергове засідання загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». З доповіддю «Криза антибіотикорезистентності в Україні: сучасні терапевтичні рішення для сучасних викликів» виступила старша наукова співробітниця відділу регуляторних механізмів клітини Інституту молекулярної біології і генетики НАН України докторка біологічних наук О. Мошинець.

У своєму вступному слові керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів інституту академік НАН України С. Костерін поінформував присутніх, що наукові інтереси доповідачки стосуються, зокрема, проблем антибіотикорезистентності та бактеріальних біоплівки як форми взаємодії бактерій з навколишнім середовищем. «Якийсь час тому я був офіційним опонентом на захисті Оленою Володимирівною її докторської дисертації, і тоді мені здалося, що ті проблеми, вивченням яких вона займається, є надзвичайно цікавими», – зауважив він.

Далі з міждисциплінарною науковою доповіддю виступила докторка біологічних наук О. Мошинець. Вона підкреслила, що резистентність до антибіотиків є однією з найсерйозніших загроз людству. За даними Європейського центру контролю та профілактики захворювань (ECDC), бактерії *K. pneumoniae*, *P. aeruginosa* та *Acinetobacter* spp. демонструють найвищий ступінь резистентності (понад 70 % резистентних фенотипів) до

основних груп антибіотиків. Більше того, відсоток резистентних інвазивних ізолятів в Україні в середньому вдсятеро вищий, ніж у країнах Західної Європи (Швейцарії, Португалії, Норвегії, Нідерландах, Німеччині) (джерело: Antimicrobial resistance surveillance in Europe 2022–2020 data, 2022), що спричиняє високі ризики госпітальних інфекцій і летальність під час лікування у медичних закладах. Як підкреслила науковиця, війни часто призводять до епідеміологічних спалахів стійкості до антибіотиків. Російська війна проти України теж вплинула на локальне та глобальне поширення антимікробної резистентності, що було проаналізовано на прикладі окремої лікарні в Києві. Так, продемонстровано ріст резистентності до антибіотиків резерву в карбапенем-резистентної госпітальної мікрофлори під час повномасштабної війни та зміни молекулярно-генетичних механізмів антибіотикорезистентності. Ці дослідження тривають у межах реалізації проєкту “SURE-AMR” (№ 101160053) за підтримки “Horizon Europe” за програмою “HORIZON-WIDERA-2023-ACCESS-02 Twinning Bottom-Up”.

У доповіді, зокрема, йшлося про відкриття й опис механізмів азитроміцин-індукованої колатеральної чутливості до деяких бета-лактамних антибіотиків у *K. pneumoniae*. Було досліджено феноменологію явища та вивчено клітинні механізми, які індукуються азитроміцином і впливають на відновлення чутливості до деяких бета-лактамів. Як вважає докторка біологічних наук О. Мошинець, обґрунтування явища азитроміцин-індукованої колатеральної чутливості дасть змогу раціонально пояснити феномен і спростить його використання, адже не потребуватиме дослідження цього явища у вигляді синергії азитроміцину й меропенему чи піперацилін/тазобактаму в кожному окремому випадку інфекції. Важливо, що описаний і доведений феномен повернення чутливості до меропенему й інших беталактамних антибіотиків на тлі застосування азитроміцину відкриває нові можливості для терапії повністю резистентних грамнегативних штамів *K. pneumoniae* та інших бактерій, насамперед у країнах з обмеженими ресурсами і в країнах з високою поширеністю антибіотикорезистентності. Головною перевагою розробленого підходу в лікуванні XDR/PDR-інфекцій, спричинених бактеріями *K. pneumoniae* і *P. aeruginosa*, є фінансова доступність такого методу. Як стверджує доповідачка, запропонована терапія ґрунтується на залученні антибіотиків груп широкого доступу й нагляду, а не антибіотиків резерву, що знизить об’єм використання антибіотиків резерву та підвищить стандарти лікування українських пацієнтів до передових західних стандартів у сфері утримання від використання антибіотиків резерву, якими є, зокрема, азтреонам і цефтазилім/авібактам за класифікацією AWaRe від Всесвітньої організації охорони здоров’я. Було зазначено, що азитроміцинова комбінована терапія вже використовується в багатьох лікарнях України, а в деяких з них на основі цього підходу затверджено стандарти операційних процедур (або ж «протоколи») й успішно вилікувано сотні пацієнтів.

Із запитаннями до доповідачки і в обговоренні доповіді виступили:

– директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, радник Президії НАН України академік НАН України С. Комісаренко;

– керівник загальноакадемічного міждисциплінарного семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології», заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін;

– старший науковий співробітник відділу органічної та біоорганічної хімії Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України доктор хімічних наук М. Горобець;

– проректорка з наукової роботи Київського національного університету ім. Т. Шевченка докторка біологічних наук, професорка Г. Толстанова;

– провідний науковий співробітник відділу біохімії м'язів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук Ю. Данилович;

– завідувач відділу фізіології живлення рослин Інституту фізіології рослин і генетики НАН України академік НАН України В. Швартау;

– старша наукова співробітниця відділу фізіології промислових мікроорганізмів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України докторка біологічних наук О. Громозова;

– проректор з наукової роботи Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова член-кореспондент НАН України В. Іваниця та ін.

У своєму прикінцевому виступі керівник семінару академік НАН України С. Костерін подякував докторці біологічних наук О. Мошинець за цікаву й змістовну міждисциплінарну доповідь на перетині мікробіології, молекулярної біології, фармакології та біомедицини, побажав їй подальших творчих успіхів.

Фінальним акордом засідання стали три твори Ф. Шопена у виконанні студентки Національної музичної академії України Ю. Єрмолової.

Наступне засідання семінару заплановано на грудень цього року (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 2.12).*

***

Інститут соціології НАН України презентував результати всеукраїнського дослідження медіаграмотності та чинників впливу на публічні висловлювання українців.

У Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення 26 листопада 2025 р. відбулася презентація результатів соціологічного дослідження медіаграмотності та впливу різних чинників на публічні висловлювання українців, проведеного Інститутом соціології НАН України в рамках партнерської співпраці з Національною радою. Дослідження висвітлює особливості медіаспоживання громадян та їх схильність до самоцензурування в суспільно важливих питаннях.

Захід відбувся у рамках проєкту «Компетентні медіа – демократичне і толерантне суспільство» та зібрав понад 60 представників медіа та громадськості. Заступник директора Інституту соціології член-кореспондент НАН України С. Дембіцький представив методологію та основні висновки дослідження. Виявлено, що українці нерідко коригують свої публічні висловлювання, зважаючи на зовнішні міркування. Найчастіше громадяни орієнтуються на питання національної безпеки, українські традиції, норми суспільної моралі, наукові факти, національну ідеологію, державні історичні наративи та християнські цінності. Водночас менший вплив мають європейські цінності, панівні суспільні настрої, політичний курс влади та позиція експертів.

За словами науковця, така готовність узгоджувати власні публічні висловлювання із зовнішніми орієнтирами свідчить про поширені практики самоцензури та конформізму. Водночас важливо, що ці внутрішні рішення громадян не повинні ставати предметом будь-якого зовнішнього тиску.

Окремий блок дослідження був присвячений рівню медіаграмотності українців. Більшість респондентів змогли правильно визначити основні способи перевірки інформації, зокрема пошук новини на перевірених ресурсах, співставлення дат і фактів, перевірку автентичності фото та відео, оцінку професійності матеріалу та пошук першоджерела. Водночас складнішими для опитаних виявилися визначення надійності інформаційного ресурсу та оцінка емоційності матеріалу.

Середній індекс усвідомлення інструментів медіаграмотності становить 4,6 бала з восьми, а індекс їх практичного застосування – 3,1 бала. Показово, що близько 10 % учасників опитування не назвали жодного дієвого способу перевірки новин, а майже 28 % не застосовують такі інструменти на практиці.

Дослідження також показало, що рівень медіаграмотності пов'язаний із віком та матеріальною забезпеченістю: з віком медіаграмотність знижується, а з підвищенням рівня матеріальних можливостей – зростає. Позитивний зв'язок також простежується між медіаграмотністю та орієнтацією на наукові факти, міркування національної безпеки та європейські цінності.

Дослідження виконано в межах меморандуму про співпрацю між Інститутом соціології НАН України та Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення (10.10.2024). Опитування проведено САТІ-студією Інституту соціології НАН України у рамках науково-дослідного проєкту «Національна стійкість України під час російсько-української війни: суспільні конфігурації», що фінансується Національною академією наук України за напрямом «Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних розробок». Технічну підтримку опитування надала дослідницька агенція «Research UA».

Польовий етап тривав з 27 жовтня до 7 листопада 2025 р. Було опитано 1007 респондентів віком від 18 років методом телефонних інтерв'ю (САТІ). Статистична похибка не перевищує 3,2 % при довірчій імовірності 95 %.

Більш детальні результати у вигляді графіків надано у презентації за результатами дослідження (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.12).

***

У Київському університеті права НАН України 27 листопада 2025 р. відбулася презентація книги доктора політичних наук В. Горбатенка «Чеслав Мілош: Більше за одне життя».

Подія стала можливою завдяки активному сприянню Посольства Литовської Республіки в Україні. Участь у заході взяв аташе з питань культури Посольства Литви Т. Іванаускас, чия участь надала заходу міжнародного виміру та підкреслила глибину культурного діалогу між Україною та Литвою.

Захід відкрив ректор КУП НАН України, професор Ю. Бошицький, підкресливши, що Ч. Мілош є тим автором, який здатен формувати інтелектуальний діалог між культурами, розширювати горизонти європейської ідентичності та вчити сучасні суспільства моральній відповідальності.

Організатором зустрічі виступив проректор із наукової роботи, почесний консул Литовської Республіки доктор юридичних наук В. Пилипенко, який відзначив міждисциплінарний характер творчості Ч. Мілоша та її актуальність для сучасних гуманітарних студій.

Автор книги, провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, закордонний член Польської академії наук і мистецтв доктор політичних наук В. Горбатенко у своїй доповіді розкрив багатовимірність постаті Ч. Мілоша. Він окреслив його як мислителя «на межі цивілізацій», чия творчість віддзеркалює чутливість до історії, схильність до екзистенційних пошуків і глибоку зацікавленість моральною природою людини. Вчений звернув увагу на те, що Ч. Мілош, будучи людиною складної біографії й непростих політичних досвідів, формує у своїй творчості модель відповідального інтелектуала – уважного до страждання, критичного до влади та водночас відкритого до діалогу між культурами.

У подальшій фаховій дискусії взяли слово керівники наукових установ та авторитетні дослідники, які окреслили ширший контекст запропонованої В. Горбатенком інтерпретації. Віцепрезидент Національної академії наук України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України академік НАН України О. Рафальський акцентував, що Ч. Мілош є ключовою фігурою для розуміння політичних і культурних трансформацій регіону Центрально-Східної Європи.

Директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук О. Скрипнюк звернув увагу на політико-правові аспекти творчості Ч. Мілоша, які часто залишаються поза увагою, але є важливими для його інтелектуальної біографії.

Заступниця директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України член-кореспондент НАН України Г. Зеленько вказала на те, що Ч. Мілош репрезентує європейський модерн у його найскладнішому, морально загостреному формулюванні. Директор Центру балтистики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка І. Корольов зосередився на культурно-мовних ідентичностях Ч. Мілоша, що формували його спосіб бачення світу.

Важливі акценти додали також заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України кандидат історичних наук П. Полянський, який говорив про значення гуманітарної політики, та доктор історичних наук Ю. Шаповал, який у своєму онлайн-виступі торкнувся історичних травм, відображених у творчості письменника.

Президент Академії політико-правових наук України доктор політичних наук П. Мироненко підкреслив моральний імператив Мілошевої думки, а дослідники Б. Андрусин, О. Бабкіна, Г. Малькіна, О. Кукуруз, І. Винниченко, О. Дубас і експерт Б. Бевза доповнили дискусію різними аспектами сучасної політичної теорії, культурології та соціальної психології. Художник П. Бевза звернув увагу на візуальні образи епохи Мілоша, які формували естетику його поезії.

Завершуючи зустріч, Ю. Бошицький, В. Горбатенко і В. Пилипенко наголосили, що спадщина Ч. Мілоша – це не лише літературний феномен, а й етична структура, здатна формувати мислення сучасного суспільства.

Презентація книги стала не просто культурною подією, а глибинною інтелектуальною розмовою про пам'ять, відповідальність і місце України у спільному європейському гуманітарному просторі, продовживши традицію університету бути майданчиком для важливих наукових і культурних дискусій (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.12).*

***

У Київському академічному ботсаду провели семінар з нагоди Міжнародного дня залучення до науки заради сталого розвитку

З нагоди Міжнародного дня залучення до науки заради сталого розвитку в Національному ботанічному саду імені М. М. Гришка НАН України 27 листопада 2025 р. у змішаному форматі (офлайн і онлайн) провели науковий семінар «НБС імені М. М. Гришка НАН України – важливий науковий центр зі збереження, збагачення та використання рослинного різноманіття» за участі фахівців саду, наукових і науково-педагогічних працівників українських дослідницьких центрів (Державного дендрологічного парку «Тростянець» НАН України, Інституту генетичної та регенеративної медицини НАМН України), закладів вищої освіти (Національного університету харчових технологій, Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка), представників об'єктів природно-заповідного фонду (Національного природного парку «Мале Полісся»), аспірантів і студентів.

Із вітальними словами до учасників заходу звернулися директорка Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України член-кореспондент НАН України Н. Заїменко і заступник директора з наукової роботи ботсаду член-кореспондент НАН України Д. Рахметов, які наголосили на важливості такого дня для української наукової спільноти і всього світу.

Далі член-кореспондент НАН України Д. Рахметов виголосив доповідь «НБС – провідний науковий та просвітницький центр в галузі інтродукції, збереження та раціонального використання фітогенетичного різноманіття для сталого розвитку та повоєнного відновлення України».

Крім того, у межах семінару фахівці Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України представили свої наукові здобутки – фундаментальний і прикладний доробок: монографії, посібники, методичні розробки, патенти на винаходи, корисні моделі та сорти рослин, а також продукцію для нагальних потреб суспільства.

На завершення зібрання організатори висловили глибоку вдячність Силам оборони України, завдяки яким українські науковці можуть працювати задля розвитку нашої країни.

P.S. Нагадаємо, 8 листопада 2025 р. Генеральна конференція ЮНЕСКО на своїй 43-ій сесії (Самарканд, Узбекистан) з ініціативи України ухвалила резолюцію про проголошення 27 листопада Міжнародним днем залучення до науки заради сталого розвитку (International Day of Engagement in Science for Sustainable Development), щоб підкреслити ключову роль науки у забезпеченні сталого розвитку, миру та добробуту людства (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.12).*

Міжнародне співробітництво у галузі науки та освіти

У Мексиці представили міжнародну наукову монографію з геоeкономіки

У мексиканському Університеті Анагуак Пуебла 28 жовтня 2025 р. відбулася презентація підготовленої спільно з Інститутом економіки та прогнозування НАН України колективної наукової монографії “The Geoeconomics of the International Monetary Order: Money and Power in 21st Century”/ «Геоeкономіка міжнародного валютного порядку: гроші та влада у XXI сторіччі» (за редакцією професора-дослідника, доктора Х. Каррільйо-Піньї (José Carrillo Piña) і доктора економічних наук, професора О. Шарова), яка наприкінці цього літа вийшла масовим накладом у видавництві “Macmillan Palgrave” (це частина міжнародного консорціуму “Springer Nature”

(Швейцарія) – найбільшого у світі видавця наукової літератури). Авторами праці стали фахівці з України, Мексики, Нової Зеландії, США. Серед них і науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України, які долучилися до презентації дистанційно. Участь у заході взяли також представники адміністрації, професори і студенти університету, дослідники з різних країн, дипломати.

Захід відкрила директорка Школи економіки та бізнесу Університету Анагуак Пуебла докторка К. Бейлі Кастаньєда (Karla Bayly Castañeda) – із зауваженнями щодо контекстуалізації значення книги. Вона підкреслила відданість свого університету науковим дослідженням, академічній досконалості та просуванню впливових міжнародних проєктів, що долають дисциплінарні межі, й представила нову монографію як своєрідний взірць того, як слід аналізувати економіку, міжнародний бізнес і геополітику разом. У своєму привітанні вона наголосила, що у світі невизначеності ретельні знання та співпраця є найпотужнішими інструментами для розуміння і продуктивних дій.

Один зі співавторів книги, заступник директора з наукової роботи Інституту економіки та прогнозування НАН України член-кореспондент НАН України С. Кораблін подякував професорові-досліднику Школи економіки та бізнесу Університету Анагуак Пуебла докторові Х. Каррільйо-Піньї і головному науковому співробітнику сектору міжнародних фінансових досліджень відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України доктору економічних наук, професору О. Шарову за їхню натхненну працю та великий організаторський талант, завдяки яким вдалось ініціювати й успішно завершити цей визначний міжнародний видавничий проєкт у надзвичайно складний час. Він також висловив вдячність керівництву Університету Анагуак Пуебла і Національній академії наук України, без підтримки яких довготривалі зусилля колективу дослідників навряд чи могли б досягти своєї високої мети. На завершення свого виступу С. Кораблін відзначив вагомість отриманих у дослідженні результатів і впевненість у продовженні їхнього поглиблення, адже, на 26–27 листопада 2025 р. Університет Анагуак Пуебла й Інститут економіки та прогнозування НАН України запланували свій наступний спільний форум – другу міжнародну конференцію “International Geoeconomic Shift: New Frontiers of Money and Finance” / «Міжнародний геоекономічний зсув: нові рубежі грошей та фінансів»).

Учасників заходу привітали також дипломати країн-учасниць проєкту. Зокрема, Посол Нової Зеландії в Мексиканських Сполучених Штатах С. Айленд (Sarah Ireland) відзначила універсальну актуальність книги. Вона підкреслила, що для таких активних і економічно відкритих країн, як Нова Зеландія розуміння глобальної реконфігурації геополітики, технологічних змін і монетарної політики є не тільки академічним завданням, а й стратегічною необхідністю. Дипломатка наголосила на важливості

міждисциплінарного підходу до відповідних досліджень і високо оцінила здійснений у книзі аналіз монетарної політики України під час війни як вирішальний урок для міжнародної спільноти щодо взаємодії між грошима, владою та безпекою.

Україну на цьому заході представляв радник Посольства України в Мексиканських Сполучених Штатах В. Олефір. Його промова стосувалася глобальної еволюції, що веде до багатополярного світу, і структурних трансформацій монетарного порядку й поточних трендів цифровізації та окреслив, як цифрові валюти центральних банків (CBDC) і фінтех-інновації впливають на переосмислення концепції фінансового суверенітету. Дипломат завершив свій виступ закликом до співпраці й обміну знаннями, підкресливши, що саме вони формують опори кращого майбутнього, наочним прикладом чого слугує підготовлена монографія та захід з її презентації.

Співредактори колективної монографії поділилися своїм досвідом роботи, підкресливши цінність міждисциплінарного діалогу і транснаціональної співпраці як важливих інструментів для розуміння складності сучасного світу. Професор-дослідник, доктор Х. Каррільйо-Пінья та його колега, доктор економічних наук, професор О. Шаров наголосили, що проєкт із підготовки монографії народився у контексті величезної міжнародної складності, позначеної збройними конфліктами і глобальними кризами, які прямо вплинули на кількох авторів видання. За словами іноземних партнерів, їхня співпраця з колегами із Національної академії наук України під час війни стала для них надзвичайним людським і академічним досвідом.

«Кожен розділ цієї книги також є свідченням стійкості. Незважаючи на труднощі, українські дослідники продовжували писати, розмірковувати і робити свій внесок у знання. Цей проєкт продемонстрував, що наука й освіта, по суті, є актами миру та надії», – підкреслив професор-дослідник, доктор Х. Каррільйо-Пінья. І наголосив, що освіта і дослідження є основами більш справедливої та гуманної цивілізації, а міжнародна співпраця – інструментом для побудови мостів між народами, навіть у часи невизначеності. На його думку, поява цієї книги у всесвітньо відомому й престижному видавництві є значним досягненням як для дослідників, так і для Університету Анагуак Пуебла, який, як він висловився, «продовжує зміцнювати свої позиції провідного навчального закладу із міжнародним охопленням, що прагне генерувати знання й науковий обмін досягненнями, сприяючи розумінню та трансформації глобального середовища».

Доктор економічних наук, професор О. Шаров висловив сподівання, що нова монографія сприятиме широкій популяризації наукових висновків українських фахівців із теорії грошей та монетарної політики, які, на жаль, ще мало відомі у світі. Втім, за його словами, Україна може пишатися як теоретичними концепціями, так і практичними досягненнями. Яскравим доказом цього слугує збереження у нашій країні макроекономічної

стабільності, попри розпочату Росією повномасштабну війну. Звісно, це стало можливим, значною мірою, завдяки підтримці, яку надають Україні її міжнародні партнери, за що український народ щиро вдячний. Як підкреслив науковець, наочним прикладом такої підтримки стала й міжнародна співпраця під час написання колективної монографії. Насамперед це вдалося завдяки ініціативі й підтримці колег з Університету Анагуак Пуебла на всіх етапах проєкту, а також завдяки фаховій команді видавництва “Macmillan Palgrave”.

Після виступів авторів книги відбувся академічний діалог.

На завершення професор-дослідник, доктор Х. Каррільйо-Пінья подякував усім учасникам проєкту: «Ця книга аналізує не лише силу грошей, а й силу знань і людської співпраці. Освіта й дослідження нагадують нам, що навіть у важкі часи завжди є місце для побудови кращого майбутнього» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>) – 2025. – 2.12*).

***

Відбулася XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Математичне та програмне забезпечення інтелектуальних систем» (МПЗІС–2025)

На факультеті прикладної математики та інформаційних технологій Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара 19–21 листопада 2025 р. відбулася XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Математичне та програмне забезпечення інтелектуальних систем» (МПЗІС-2025).

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара проводить її разом з Інститутом кібернетики НАН України ім. В. М. Глушкова, Інститутом прикладного системного аналізу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» МОН України та НАН України, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, ІТ компанією DataArt та ІТ-компанією MalevichStudio OÜ (Естонія).

Метою конференції є об'єднання вчених різних країн для обміну досвідом і результатами досліджень у сфері створення інтелектуальних систем прийняття рішень, їх математичних основ, сучасних технологій програмування та обробки даних.

Роботу конференції було організовано за десятьма секціями: «Нейронечіткі технології», «Експертні системи та системи, що навчають», «Математичне і програмне забезпечення систем штучного інтелекту», «Інтелектуальні системи прийняття рішень і системи підтримки прийняття рішень у технічних і економічних системах управління та у бізнесі», «Інженерія знань», «Розпізнавання образів», «Використання інтелектуальних систем у навчальному процесі», «Інформаційні технології обробки даних для прийняття рішень», «Системний аналіз складних систем різної природи»,

«Інформаційні технології в органах державної влади та місцевого самоврядування».

У своєму вітальному слові академік-секретар Відділення інформатики НАН України, заступник директора з наукової роботи Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, голова Координаційної наукової ради НАН України з питань штучного інтелекту академік НАН України О. Хіміч наголосив на стрімкому зростанні ролі штучного інтелекту в сучасній науці та суспільстві. Він підкреслив значний потенціал інтелектуальних технологій у прискоренні наукових досліджень, підвищенні їх ефективності та відкритті нових можливостей для міждисциплінарних наукових рішень. Водночас було акцентовано на необхідності широкого, але виваженого й відповідального використання штучного інтелекту з урахуванням етичних та наукових принципів.

Голова організаційного комітету, декан факультету прикладної математики та інформаційних технологій Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара член-кореспондент НАН України О. Кісельова наголосила, що конференція є потужним майданчиком для обговорення актуальних проблем прикладної математики, інтелектуальних систем прийняття рішень, системного аналізу та сучасних інформаційних технологій. Вона підкреслила її важливу роль у формуванні професійної наукової спільноти, розвитку міждисциплінарного діалогу та підтримці інноваційних досліджень у сфері математичного моделювання й програмної інженерії.

Керівник Центру досліджень і розробок (R&D) компанії “DataArt” кандидат технічних наук А. Дереза привітав учасників конференції і зазначив, що компанія радо надала свій офіс для проведення заходу. Він підкреслив зацікавленість DataArt у розвитку передових технологій та готовність підтримувати талановитих випускників факультету, створюючи для них можливості для працевлаштування та професійного зростання.

До привітання учасників конференції також долучився радник з академічних питань компанії “DataArt”, доцент кафедри комп’ютерних технологій факультету прикладної математики та інформаційних технологій О. Хижа.

Конференцію було організовано у змішаному форматі, що поєднує очну участь із офісу IT-компанії “DataArt” та дистанційну взаємодію з використанням платформи відеозв’язку Zoom. Такий формат забезпечив безперервність наукової комунікації та створив безпечні умови для повноцінного обміну знаннями навіть за складних обставин. Цього року в конференції взяли участь понад 210 науковців, а до обговорення подано 163 доповіді, які увійшли до збірника обсягом понад 300 сторінок. Така активність демонструє вагомий внесок заходу у підготовку висококваліфікованих наукових кадрів та стимулює розвиток інтелектуальних технологій і IT-галузі в Україні.

У межах конференції налагоджено наукові контакти та організовано співпрацю з провідними закордонними закладами вищої освіти, зокрема Лондонським університетом королеви Марії (Велика Британія), Університетом Лідса (Велика Британія), Уорікським університетом та Бізнес-школою Уорік (м. Ковентрі, Велика Британія), Університетом штату Флорида та Державним університетом Мідл Теннессі (м. Мерфрісборо, США), а також іншими авторитетними освітніми та науковими установами.

Доповіді конференції охопили проблеми моделювання, алгоритмізації, теорії функцій, прикладної статистики, моніторингу, оптимізації та інші напрями, тісно пов'язані з розвитком штучного інтелекту, що формують міждисциплінарну основу для вдосконалення інтелектуальних технологій і їх практичного впровадження.

Особливу зацікавленість присутніх викликали пленарні доповіді, які було присвячено:

- концептуальним питанням розроблення цифрових двійників для децентралізованого управління роєм безпілотних літальних апаратів;
- питанням прискорення розв'язання задачі оптимальної упаковки нерівних кругів у квадрат;
- питанням інтерпретованості штучного інтелекту через відображення матриці переходів від глибинних до інтерпретованих ознак;
- алгоритмам операторної екстраполяції для псевдомонотонних варіаційних нерівностей;
- фрагментарним моделям для задач покриття множини точок;
- математичним моделям обробки даних на основі функціоналу квазіпротяжності.

У секційних засіданнях активну участь взяли аспіранти та студенти магістратури і бакалаврату, які представили доповіді з актуальних напрямів: комп'ютерного моделювання, застосування нейромережевих технологій та алгоритмів машинного навчання, паралельних обчислень, розробки та аналітики вебдодатків, оптимізації та інших сфер, тісно пов'язаних із проблемами штучного інтелекту. Крім презентацій, молоді науковці брали активну участь у обговореннях і дискусіях, обмінюючись досвідом і сучасними підходами у своїх дослідженнях.

Особливу увагу було приділено ідентифікації складних систем, використанню нейронечітких моделей, інтеграції машинного навчання в процеси керування та застосуванню інформаційних технологій у діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

За весь період свого функціонування конференція об'єднала понад 600 науковців із США, Великої Британії, Німеччини, Італії, Польщі та України. Вітчизняні наукові школи представлені фахівцями з Дніпра, Києва, Харкова, Львова, Вінниці, Ужгорода, Хмельницького, Одеси, Запоріжжя, Полтави, Тернополя, Кам'янського та інших міст.

Конференція підтвердила свою значущість як провідного наукового заходу, спрямованого на розвиток прикладної математики, штучного інтелекту та суміжних галузей. Найкращі доповіді, рекомендовані науковим комітетом конференції, будуть опубліковані у фахових збірниках наукових праць Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Питання прикладної математики і математичного моделювання» (серія: «Фізико-математичні науки», категорія Б) і «Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій» (серія: «Технічні науки», категорія Б), які входять до наукометричних баз наукових видань. Захід продемонстрував ефективність у підтримці молодих науковців, стимулюванні фундаментальних і прикладних досліджень, а також у підвищенні престижу науки в Україні. На підставі цього підкреслено доцільність регулярного проведення конференції на постійній основі, що забезпечує активний обмін досвідом, генерацію нових ідей та впровадження інноваційних підходів у наукову та освітню практику (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 2.12).*

Нагороди та відзнаки

Вручено нагороди переможцям VII української премії L'ORÉAL-ЮНЕСКО «Для жінок у науці»

У листопаді відбулася церемонія нагородження лауреаток української премії L'ORÉAL-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» у 2025 р. (переможниці отримали по 500 тис. грн на підтримку й розвиток своєї наукової діяльності). Премія реалізується від 2018 р. та є частиною глобальної Програми L'ORÉAL-ЮНЕСКО «Для жінок у науці», започаткованої компанією L'ORÉAL 1998 р., щоб заохочувати молодих жінок обирати науковий фах і відзначати талановитих дослідниць, які працюють у галузі природничих наук.

Українська Програма L'ORÉAL-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» реалізується за підтримки Національної академії наук України і громадської організації «Центр “Розвиток корпоративної соціальної відповідальності”». Відколи премію було засновано в Україні, відзначено вже 18 науковиць, одна з яких стала також лауреаткою відповідної міжнародної премії.

Журі премії, співголовами якого є завіддїлу сигнальних систем клітини Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академік НАН України В. Філоненко та директорка Інституту морської біології НАН України член-кореспондент НАН України Г. Мінічева, відповідно до умов конкурсу, розглянуло заявки від науковиць із різних міст України й різних галузей науки. Найбільше заявок цього року надійшло з Києва, Львова і Харкова, а трійку найпопулярніших спеціальностей уже традиційно склали біологія, хімія та математика.

Під час урочистої церемонії фіналісток премії привітали директорка з корпоративних комунікацій компанії «L'ORÉAL Україна» К. Захараш,

генеральна директорка компанії «L'ORÉAL Україна» О. Баніцина, Надзвичайний і Повноважний Посол Франції в Україні Г. Вес'єр, голова Бюро ЮНЕСКО в Україні К. Дещі Бардескі, заступник міністра освіти і науки України з питань науки та інновацій Д. Курбатов та голова правління Центру «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» і засновниця програми «Дівчата STEM» і UWE Hub (хабів для підприємців) М. Саприкіна. Академік НАН України В. Філоненко оголосив присутнім привітання від президента Національної академії наук України академіка НАН України А. Загороднього.

Члени журі – член-кореспондент НАН України В. Трусова і доктор хімічних наук І. Комаров – оголосили імена учасниць конкурсу, що отримали заохочувальні премії для молодих науковців за визначні успіхи у науковій кар'єрі. Ними стали:

– докторка філософії В. Мартинюк (Тернопільський національний технічний університет);

– докторка філософії О. Заремба (Наукова установа «Науково-дослідний інститут “Єнамін”»), Київ);

– кандидатка фізико-математичних наук К. Пожарська (Інститут математики НАН України, Київ);

– кандидатка фізико-математичних наук, доцентка З. Журавльова (Національний університет «Одеська політехніка»).

Переможницями української премії L'ORÉAL-ЮНЕСКО «Для жінок у науці» 2025 р. стали:

– старша дослідниця Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України кандидатка хімічних наук О. Капуш;

– доцентка Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького кандидатка біологічних наук Т. Думич;

– професорка Українського державного університету науки і технологій (Дніпро) докторка технічних наук М. Скиба (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 1.12).